

NIJEMI MONOLOZI

TENA LONČAREVIĆ

SADRŽAJ

Nepostojeći ljudi	4
Čekaonica	9
Crna kronika	11
Crvotočina	14
Čvorište	17
Čudovište	22
Nijemi monolozi	26
Njezina kosa	29
Odsutnost	33
Ljeto kada rat nije trebao početi	37
Ja sam tijelo	42
Ne zaboravi se /minijature o demenciji/	44
O autorici	53
Impresum	54

Betty said she prayed today
For the sky to blow away
Or maybe stay
She wasn't sure
Nick Drake

NEPOSTOJEĆI LJUDI

Madina Hosseini, afganistanska djevojčica, stradala je od naleta lokomotive teretnoga vlaka koji je vozio na liniji Tovarnik – Šid 21. studenog 2017. U trenutku udara imala je pet godina, trinaest vagona vlaka koji ju je udario zaustavilo se u Srbiji, a šest ih je ostalo u Hrvatskoj. Madinin život zakočen je na granici, ona nikada neće napuniti šest godina, granica između Hrvatske i Srbije posljednja je koju će ikada prijeći.

* * *

Večeri u studenom vlažne su i teške. Noge upadaju u hladnu srijemsku crnicu, žitko blato zaustavlja kretanje, lijepi ih za zemlju, ne da im dalje. Otvaram usta i gledam svoj dah, čini mi se da isparavam. Magla izlazi iz mojih usta. Magla poigrava iznad tla, meki sfumato briše oblike, postoji samo ravnina.

* * *

Uz Madinu, te je kobne večeri granicu pokušalo prijeći i petero djece u dobi od dvije, tri, šest, osam i petnaest godina. Njima se u tisku ne navode imena, ne bi ga imala ni Madina da nije na granici ocarinjena za život. Ona je tek u smrti dobila ime. Madina je tek u smrti postala vidljiva, izdvojila se iz nefokusirane, mutne kolone hodača uz prugu. Ljudi koje se odbija gledati. Nepostojećih ljudi.

* * *

Pruga je dugačka beskrajna ravnina u ravnici, pokoji samonikli grm ili obris šume u daljini jedini su orijentir unutar praznoga prostora. Klopavanje vlaka na dotrajalim tračnicama ritam je iluzije, sanjam kako se krećem, ali zapravo stojim. Trajno i vječito stojim. Nema bijega iz ravnine, iza nje je samo nova ravnina.

* * *

Zamišljam kako su mogli izgledati posljednji sati njezina kratka života. Promrzlu i natečenih nogu vuku je kroz ravnicu.

- Koliko još? - sigurno ispituje ritmičnim razmacima dječjeg umora i nestrpljenja.

- Još malo, hodaj! - odgovara joj brat.

Još malo, još malo, proteže se ravninom i nema mu kraja. A onda, policijske uniforme, svjetla, galama u kojoj je teško išta razaznati. Uniforme su kraj, koncentracija bijesa, urlanje kojem ne razumije značenje. Od uniforme se odbija očaj u glasu njezine majke. Madina se ne boji. Ona je previše umorna za strah.

Hodanju nije kraj, uniforme ih okreću. Hodaj!

* * *

Hodači uz prugu. Prozirni ljudi. Zapeli u ravnici, u ravnini, pored zamišljene crte kojom je odrezana granica dvaju država. Između Šida i Tovarnika nema rijeke, nema jezera ni planine, samo blatna srijemska crnica, unedogled ravna.

* * *

Madina ne razumije zašto hoda, kilometri u te malene tabane urezuju umor, izvan nje ništa se ne mijenja. Krajolik je trajno isti, zahrđali masni vonj kolosijeka o koji joj stopalo povremeno zapne, uznemiren majčin glas koji joj nema strpljenja objašnjavati zašto mora hodati. Zašto mora hodati? Zašto ne može utonuti glavom u meki jastuk, u neki čisti, u neki meki, u neki mirisni jastuk, u toploj sobi, uz zvuk nježne uspavanke majčina tihog glasa. Rukav jakne zapinje o šiblje uz prugu, zaškriputa teško poderiva sintetika, grecanje rukava rastvori klonule kapke. Posrnula čupava glava ustaje iz sanjarenja.

Hodaj. Hodaj u ravnini.

* * *

Šiblje i žilavo, preživjelo raslinje skriva armiranu olupinu negdašnje tvornice. Glasovi radnika, buka strojeva zamrli su davno, u grabežu i kaosu devedesetih. Ostao je samo kostur, betonska gola praznina urasla u zapušteni okoliš, postićeni, skriveni memento nekih pitomijih dana. U teškim studenim noćima usred te žalosne grdosije pali se vatra, lomača pucketa, promrzli prsti plešu iznad plamena. Hladno je, hladnoća zaposjeda kožu iznutra, uvlači se u organe, zamrzava, zaustavlja.

Plamen usred hale samo je ideja topline, nestvarno svjetlucanje koje nema snage ugrijati tijela. Trepere lica ispod pretankih kapuljača, kišne kapi miješaju se s prašinom u nepodnošljivo mutne lokve, vlaga zaposjeda prostor. Prikaze stisnute oko vatre nepostojeći su ljudi, duhovi u prostoru koji je i sam duh. Zamrznuti, zarobljeni, oni koje se odbija vidjeti.

* * *

Pogled koji kotrljam ravnicom nema se kamo zaustaviti, on ide, ide, ide i umori se od nudine. Kretanje je iluzija, nema bijega iz ravnine.

* * *

A Madina hoda i hoda. Njezini tabani ostavljaju lepetave otiske, njezino petogodišnje tijelo sitno je i sve manje svakim kilometrom koji prijeđe. Koliko je kilometara prešla Madina? Koliko je nerazumljivih jezika mrmljalo pored njezina uha u prostorima o kojima ne zna ništa, osim da ne mirišu na mir i na dom? Države, pokrajine, granice nizovi su glasova u malenom petogodišnjem tijelu, skup zvukova koji ne znače ništa, osim da se zbog njih hoda. Hodaj!

Pod miškom stišće svog sivog plišanog medvjedića, kad bi ga barem mogla položiti pored svoga lica, u neki čisti, u neki meki, u neki mirisni jastuk, u toploj sobi. Usnuti, usnuti, samo na tren, samo malo.

Koliko već hodaju? Dan je prešao u noć, zacrnjeli se oblici, progutao ih mrak. Ona hoda u mrak.

* * *

Nepostojeći ljudi, duhovi u ravnici, njihova tijela isparavaju u čekanju. Ljudi bez imena, šibljem skriveni od legalnih sudbina, skriveni od granica u njihovim očima. Izvađeni iz kamiona, skinuti s osovina autobusa, pljačkani, varani, ljudi razbijenih i zagubljenih identiteta. Bića iz šume, bića iz propalih tvornica, improviziranih kampova i napuštenih, praznih kuća, ljudi koje se odbija vidjeti.

Policijski pendreci su granica. Psovke i udarci, naguravanje, napuknute kosti, modrice, urlanje i svjetla, kordon boli i poniženja, od njega se odbija svaki pokušaj kretanja.

Pendrek u leđa, koljeno u trbuh, pljuvačka na čelo, tijelo pada, metalni smrad krvi miješa se s vlagom srijemske crnice, tvrda policijska cipela udara, udara, udara, ona je granica. Nema bijega iz ravnine.

* * *

Večeri su u studenom tihe. Ritam koraka uz tračnice jednoličan je i uspavljuje. U mraku se bjelasa krupno četvrtasto kamenje položeno među pragove kolosijeka, pucketa raslinje pod umornim stopalima.

Madina hoda. Pod miškom stišće plišanog sivog medvjedića i pokazuje mu oblake nastale od svog daha. Posljednje što čuje kaos je zvukova: trubu lokomotive, uspaničene dozive, galamu. Posljednje što osjeti udarac je u zatiljak, eksploziju boli nakon koje se gasi sve. Madina ne zna da je pala pored kolosijeka, ona više ne čuje plač i vrisku, škripanje tromih kočnica lokomotive.

Ona ne zna da joj je glava položena na hladnu srijemsku crnicu. Ona ne zna da je zadnji oblačić daha zauvijek ispario iz nje.

* * *

Lokomotiva teretnoga vlaka usmrtila je Madinu Hosseini na teritoriju Republike Srbije, stotinu metara od crte razgraničenja.

Njezino maleno petogodišnje tijelo, odneseno na teritorij Republike Hrvatske, još je jednom prešlo granicu. Bio je to očajnički, uzaludan pokušaj njezine majke da u njemu probudi koji znak života, dežurni liječnik hitne pomoći ustvrdio je kako života više nema. Madinina smrt službeno je proglašena u 21 sat i 5 minuta. Madina je na granici ocarinjena za život.

* * *

U ravnici, na srijemskoj crnici zaboravljen leži sivi plišani medvjedić, posljednja igračka kojom će se igrati jedna petogodišnja afganistanska djevojčica.

Prekrit će ga magla, postat će proziran. Trajno proziran i zaboravljen u ravnici.

ČEKAONICA

Čekaonica ispred ordinacije. Sjedim pored postarijeg bračnog para. On je pita hoće li s njim unutra, ona mu odgovara da neće. Neka ide sam, može on to. Neka uđe, sjedne, kaže kako mu je sad bolje. Što da još kaže? Pogled mu je metalno plav, on je blijed i tih, nalik djetetu koji se boji ostati samo. Pitam se hoće li mu doktorica povjerovati i je li mu zaista bolje.

On i ja imamo nešto zajedničko, i moj je pogled metalno plav, a ten blijed. Ali ja sam ovdje sama i nisam nalik djetetu. Znam što ću reći kad uđem unutra i sjednem – sad mi je bolje.

Probudila sam se usred noći od buke vlastitog sna. Stajala sam usred učionice i bacala stolce po njoj. Svaki bih podignula visoko u zrak i svom snagom, u trenu udahnutom iz želuca i ispod kostiju, tresnula o pod. Drvo se lomilo, metal zveckao u dodiru s parketom. Pri tom sam ispuštala sasvim neljudski krik, nimalo nalik vlastitom glasu. Svi zaposlenici škole, ljudi s kojima sam svakodnevno komunicirala i oni kojima sam jedva znala ime, stajali su nagurani na otvorenim vratima i iza stakla prozora. Nijemo su promatrali.

Kada odlazim na posao, živim vrijeme poslije. Susrećem ljude koji su me promatrali s vrata i prozora. Gledam kako me gledaju i šute, kao da ono nije bio san, kao da se sve zaista dogodilo, samo što se o tome ne priča, previše je neugodno.

Onaj čovjek ulazi u ordinaciju. Žena je ustala s njim, stavila mu fascikl s uredno poslaganim nalazima u ruke i blago ga potapšala po leđima. Čovjekov je hod usporen i nečujan, on je mršav i proziran. Pomišljam da možda i ne postoji. Jednostavno je prestao postojati, ovo je tijelo amo ostatak koji još nije shvatio tu činjenicu. Hodat će usporeno i prozirno još neko vrijeme, a onda će i ono stati.

Žena je zatvorila vrata za njim i vratila se na mjesto. Sjedi potpuno mirno i gleda preda se. Pitam se je li i ona ispražnjena iznutra.

Kad sam imala jedanaest ili dvanaest godina, igrala sam se s dječacima iz ulice. Trčali smo pored rijeke i penjali se na ogromne šljunčane dine. Kamenčići su nam klizili pod stopalima, bili su osvježavajuće vlažni. Ostavljali su prljavštinu koja se miješala sa znojem i na pregibima nam stvarala mrvice nalik crnim mravima. Dječaci su se poskidali u gaćice i utrčali u rijeku. I ja sam se skinula u gaćice, samo što moje nisu bile bijele boje sa smiješnim džepom na prednjoj strani, već blijedo ružičaste i posute sitnim cvjetićima.

Pod nogama sam osjetila mulj rijeke. Polijevali smo se vodom i potapali, nismo odlazili iz plićaka, iako smo uglavnom svi bili plivači. Rijeka je bila opasna. Voljela se osvećivati za sav šljunak izvađen iz nje, uvlačila je u sebe i najbolje plivače i pljuvala ih natrag bez daha, mrtve.

Kući sam se vratila mokra i prljavija no što sam bila prije kupanja. Kada sam majci objasnila zašto sam takva, pogledala me zgroženo, bila sam odvratna djevojčura koja se skida gola pred dječacima. U prvi mi mah nije bilo jasno što govori, bila sam zatečena njezinim riječima i bijesom, i užasom koji je izbijao iz pogleda i tona njezina glasa. Povukla sam se u kupaonicu, skinula mokru odjeću i stala pred ogledalo. Ugledala sam svoje grudi, povelike, okrugle. Više nisam bila dijete. Prekrila me sramota.

Na redu sam. Čovjek izlazi iz ordinacije, polako stavlja nogu ispred noge. Njegova supruga ustaje, skida jaknu s vješalice, pomaže mu je obući. Hvata ga pod ruku. Odlaze. Prestala je biti žena, sad je njegovateljica. Ja sam dobro, meni nitko ne treba pridržavati jaknu.

Ulazim u bijeli prostor očišćen od svega, tu je samo stol s računalom i dva stolca. Valjda tako mora biti, da neki višak detalja ne uznemiri pacijente, da im se pažnja ne raspe prostorijom poput zrnaca prevrnute soli.

Sjedam. Moj je stolac na pristojnoj udaljenosti od liječničinog. U meni raste nemir, proporcionalan je duljini šutnje koja je zaposjela ordinaciju. Liječnica čita papir naslovljen *Povijest bolesti*. Promatram je. I njena je pojava lišena detalja kao i ova ordinacija. U zrelim je godinama, ali nema bore, ten joj je gladak, čist. Pitam se je li to zato što ne nanosi šminku. Kosu je skupila u punđu mišje boje koja kao da se spustila na čitavu njenu pojavu i zasivila je. Nije ružna žena, samo je neobično siva, kao da je pretjeranom čistoćom oprala sve boje sa sebe.

Pita me kako sam. Spavam li, jedem li, dišem li. Dobro sam.

Sad ona mene promatra. Svjetlost s ogoljelog prozora udara mi u oči, osjećam kako me peku. Pitam se zašto nema zastora, zašto je sve bijelo u ovoj ordinaciji. Zar to nije malo previše svjetla za prostor u kojem lebde mrakovi ljudskih duša? Hvatam zrak, čujem srce kako bubnja, nadglasava pitanja s druge strane stola. Ne znam hoću li ih čuti. Imam li prave odgovore? Ne prepoznajem glas koji ih daje.

Oči mi suze. To je zbog svjetla. Ne podnosim jaku svjetlost. Moje tijelo je izdajnik. Ono je rijeka koja pravi vir, uvlači me u sebe i guši. Ispljunut će me mrtvu.

CRNA KRONIKA

Na državnoj cesti D-55, u blizini Gradišta, oko 6 sati ujutro dogodila se prometna nesreća sa smrtno stradalim osobama. Državna cesta do daljnjeg je zatvorena za promet zbog očevida. Uskoro više informacija.

Poznajem dobro tu cestu. Gotovo sam svakodnevno vozila njome dok sam još bila zaposlena u gradiću na drugom kraju te ravnine. Nekad sam birala odjevnu kombinaciju za radni dan, šminkala se užurbano sa šalicom vruće kave u ruci, jurila s pospanim djetetom u vrtić pa se poslije radnog dana opet vraćala po njega, zatim podgrijavanje ručka napravljenog večer ranije, poslijepodnevna kava s mužem i razni kućanski poslovi. Nekad je dan bio užurban, kratak, proklinjala sam svakodnevnicu i sve obaveze koje su mi opteretile sate. Sada se čini kako je to bilo u nekom životu nepovezanom s ovim, u nekoj stvarnosti oštrim rezom odvojenoj od ove. Prošlo je petnaest godina otkako sam ostala bez posla i u tom desetljeću i pol ustrajna je jedino apozicija kućanice. Za majkom i nije više bilo osobite potrebe, sin se naglo istegnuo, vrtićke brige zamijenio školskim, a onda životnim. On je sad sličica na zaslonu mobitela i koja štura rečenica o hrani, novcu, najamninama i režijama. On je sad daleko tisućama kilometara i sve se više pretvara u uspomenu.

- Bolje mu je tamo - redovito izgovara muž kad ga s nostalgijom spominjem - zarađuje, bori se, ne lapi po birtijama kao njegovi pajdaši. Ovdje se samo trune.

Ovdje se samo trune. Močvara izviruje pod ljudskim stopalima u koraku, vlaži ih, ulazi u tijela. Močvara ih rastače.

- Bolje mu je tamo - izgovaram i ja u razgovoru s prolaznicima i poznanicima - odmah je pronašao posao, radi po cijele dane, radi, ali mu i plate. Pošteno mu plate.

Stravična prometna nesreća - vrišti naslov na zaslonu mog računala. Oprez, uznemirujuće fotografije.

Otvaram galeriju. Prizor je u isto vrijeme i užasan i privlačan. Pregledavam ga nekoliko puta u nevjerici. Nešto što je jednom bio automobil, neka siva izgužvana masa, sada stoji u kanalu pored ceste. Namjerno kažem stoji - položaj automobila gotovo je okomit, kao da je naglavce uronio u kanal. Oko te nestvarne scene svjetlucaju policijske oznake, vatrogasci su do vozila, pretpostavljam kako pokušavaju izvući tijela. Netko je jutros postao uspomena.

- Što radiš? - prenuo me mužev glas.

Brzo zatvaram galeriju, neugodno mi je. On ne voli kada prelistavam crnu kroniku, ljuti se. On se uglavnom ljuti. Galami i psujegleda nekako pored mene. Ljut je na medije, ljut je na državu, ljut je na cijene, ljut je na narod. Teško mi se sjetiti vremena kad nije bio takav. Ono je ostalo zakopano ispod naslaga godina u kojima se nije dogodilo ono što smo očekivali. Tijela su nam ostarjela, dosadne smetnje ih naćele, visoki tlak, loši zubi, migrene i dioptrije. Ne mogu se sjetiti vremena kad je imao kosu, znam da je bila crna kao ugljen, ali ne sjećam ga se više takvog. Kada se pojavio ovaj trbuh što mu otežava disanje, kada se on prestao smijati? Kada je psovka zamijenila rijeć? Ne mogu se sjetiti.

- Zašto me više ne gledaš? - iznenađujem samu sebe pitanjem.

Svjesna sam kako to nije trebalo izgovoriti, ali sada je vani, rijeći su pronašle svoju putanju.

- Molim? - vidim kako zastaje, zbunjenost mu je legla na ramena, ukoćila ih.

- Više me ne gledaš - nemam izbora, ponavljam rećeno iako mi glas podrhtava, izgubio je onu prvotnu sigurnost.

- Što ti je sad odjednom? Kakvo je to pitanje? - izgovara zbunjeno.

- Gledaš pored mene, uvijek pored, nisam ti više privlačna, znam - ne znam što mi je, nastavljam govoriti rijeći koje nisam svjesno izabrala. Pitam se jesu li uopće moje.

- Šta me sad jebeš s tim pizdarijama? Odakle ti takve gluposti? - zamuckuje, njegove psovke nisu agresivne, one imaju stanke između sebe, stanke koje svjedoće o nepripremljenosti.

Promatram ga i žao mi je što sam započela ovu temu. Djeluje tako jadno, kao dječak koji je nešto skrivio, a sad ne zna što reći u svoju obranu pa se duri. Trebala sam šutjeti. Ionako mu neću reći kako ni ja sebi više ne lićim na sebe. Pa zašto bi me gledao? Što da voli na meni? Ove otežale noge prošarane mrežom bolesno plavih vena i celulitom? Grudi iz kojih je odavno iscijeđen sav život? Oštru sijedu kosu koja uporno proviruje ispod boje kojom je pokušavam sakriti? Stara sam. Ne znam kada je to postalo činjenicom, sigurno je već dugo tako jer se ne sjećam vremena prije.

- Zaboravi, nije važno - izgovaram konaćno.

Ne gledam ga kako odlazi. Ne pozdravlja. Namjerno zalupi vratima. Bježi. Nisam trebala

započeti tu temu, zaista. Mi smo dva tijela što postoje, ali teško bi se moglo reći da žive. Nisam ga trebala podsjetiti na to.

Ponovno pretražujem portale. Zanima me ima li novih informacija o nesreći.

Horor na cesti, selo zavijeno u tugu

U stravičnoj prometnoj nesreći na državnoj cesti D-55, nekoliko kilometara od Gradišta, jutros je oko 6 sati poginula mlada obitelj. Vozač D. B. (25) zbog neprilagođene je brzine izgubio nadzor nad vozilom marke Opel i sletio u odvodni kanal. S njim je na suvozačevom mjestu bila njegova supruga A. B. (23), oboje su preminuli na licu mjesta. Od mještana Gradišta neslužbeno doznajemo kako je mlada A. B. bila u 9. mjesecu trudnoće...

- Oprosti - počinje polako, to nije riječ koja inače prelazi preko njegovih usana - neugodno mi je, stid me, razumiješ, jebeno me stid.

Uhvatila sam njegov pogled. Oči mu se cackle.

- Što to govoriš? - sada sam ja zbunjena.

- Stid me jer nisam uspio, stid me jer imam skoro 60 godina, a nemamo ništa...

- Nemoj pričati gluposti, nije to tvoja krivnja - prekidam ga.

- Ne, poslušaj me, nije mi ovo lako reći - nastavlja glasom koji je izgubio svu snagu - stid me što je moje vlastito dijete moralo u jebenu Kanadu jer mu ja nisam mogao pomoći, stid me što ti sa svojim školama meteš park u javnim radovima dok žene mojih poznanika odlaze na frizuru, razumiješ li me, kako da te gledam kad me stid? - spustio je pogled.

Možda smo i mi nekad davno sletjeli u odvodni kanal, pomislim. I sad ne znamo van. Nema puta van.

CRVOTOČINA

Ispred mene na blagajni stoji čovjek u plavoj košulji kratkih rukava. Znam da je sam, on je najosamljenije biće na planetu, vidim to iako se nije okrenuo, nisam mu promotrila oči ni osluhnula glas.

Na pokretnu traku spušta kutiju ribljih štapića i oveliko pakiranje keksa, akcija, 20 % gratis. Tako se ne hrane sretni ljudi.

Približavam mu se, imam iznenađan poriv dotaknuti rub rukava njegove košulje. Na goloj nadlaktici osjetim grub, rezak brid materijala.

Previše sam se približila, trgnuo se.

- Oprostite - izgovara smeteno i pogleda u moj dio trake, ne u mene.

Glas mu je dubok i svilen, potpuno suprotan cijeloj njegovoj pojavi. Pitam se zašto je sam. Što ga je to pretvorilo u najosamljenije biće na planetu?

Okreće mi leđa, na redu je.

Iza sebe čujem glasove. Dijete vrtićkog uzrasta, djevojčica, stoji u kolicima za kupovinu i zahtijeva Kinder jaje. U majčinom glasu osjetim iritaciju. Govori joj nešto o tome kako je već puno toga dobila i kako je dosta, mala se buni.

Na traku slijeću vrećice i kutije, beskrajni nizovi namirnica, namjerno se ne osvrćem i neću pogledati što je sve tu.

Gdje sam se ja smjestila? Između asketizma ribljih štapića i brda onoga što jedna obitelj može pojesti. Osjećam nelagodu.

Moja je boca sramotni dokaz koji u trenu razotkriva ubojicu. Od nje ljudi spuštaju pogled kao pri prizoru stravične nesreće. Ili spuštaju pogled ili ne prestaju zuriti, nema sredine.

Možda se mogu uspraviti, podići ramena i usta razmaknuti u osmijeh, tada ću djelovati kao da idem nekome na zabavu i boca koju plaćam neće biti sumnjiva.

Lako se uvježbavaju ti kamuflažni postupci, treba samo ostati smiren.

Disati. I osmjehivati se. Tehnika je jednostavna i lako savladiva. Postupci nisu zahtjevni. Nikada zaredom ne ići u istu trgovinu, u ovom gradiću blagajnice gotovo da imenom poznaju kupce. Uvijek birati prozirna pića, ona se zavuku duboko u tijelo i ne hlape van. Njihovo je djelovanje brzo i diskretno. Dezinfekcija duše. Uvijek ih otvarati daleko od očiju. Prazniti ih. Prazniti sebe. Potpuno i temeljito nestajati.

Plaćam kešom. Moj je novčanik elegantan i organiziran, miris kože nadvladava prljavštinu novčanica. Nokti su mi negovani i obojani u blijedo ružičastu, osjećam sladak ushit u trenutku pružanja novčanice, varka je uspjela.

U ovom sam trenutku staložena i dotjerana gospođa, na meni je sve s mjerom i sve je čisto. Isparavanje mog parfema sigurnosni je omotač, mjera razdaljine tijela koje zovem svojim i svijeta.

Ona djevojčica iza sada želi lizalicu. Promijenila je taktiku, iz oštine prelazi u cendravo moljakanje.

Okrećem se u trenutku njezine pobjede, majka šutke pruža ruku prema željenom predmetu. Djevojčica se smije i pokušava razmotati omot. Znam da je ova žena nadomak implozije. Grč na licu sve otkriva. Ona nije sretna.

Uzima lizalicu s police i mehanizirano skida omot. Kosa joj je masna i skupljena u rep, vrhovi odaju kako dugo nije šišana. Djevojčica se smije, okruglasta je i rumena. Mulja ljepljivi šećer lizalice po usnama. Radost je u nekom trenutku zamijenila tijela, napustila je ovu ženu i nastanila njezino dijete.

Blagajnica sa simpatijom gleda malenu, smješka joj se iskreno. Majčina je pojava potpuno nestala, ostala je samo djevojčica.

Nespretnim rukicama trpa otkucane predmete natrag u kolica. Lizalica je u ustima, čujem kako zubima trga komade. Radost je ljepljiva slina u kutu njezinih usana. Odlazim.

Poluprazno parkiralište. Nema poznatih lica. Bocu ubacujem na suvozačevo mjesto i krećem. Unutrašnjost automobila miriše slatkasto, tamne plastične površine svjetlucaju na jakom dnevnom svjetlu. Stakla mojih sunčanih naočala dramatiziraju okolinu, boje su intenzivne, boje bole.

Ne valja žuriti.

Neću odmah načeti bocu. Igrat ću se sa svojim strpljenjem.

Otključat ću vrata stana, pomilovati mačka koji od jutros nestrpljivo čeka. Zatim slijedi podgrijavanje ručka, priprema salate. Mačak mijauče, nisam mu nikada dala ime, sviđala mi se ona sentenca Holly Golightly, ono nešto o tome kako imenovati znači posjedovati. Mačak je slobodan, ali samo u pitanju svoje bezimenosti. Inače je zarobljenik ovog stana, debeli, sad već ostarjeli kastrat čiji se život sastoji od jela i spavanja. Njegova je životna svrha banalna – postoji da bi ga moja ruka mogla doticati.

- Ne mijauči, strpi se – reći ću mu naglas otvarajući konzervu.

Da, razgovaram s njim glasno, ali to nije znak samoće. Potpuno sam mu se isto obraćala i kad ovaj stan nije bio samo moj. Moje navike nikako nisu navike osamljene žene. Ja još uvijek rasprostirem stolnjak i slažem pribor za jelo. Žvačem polako, sjedim uspravno. Na stolu je uvijek vaza sa svježim cvijetom i ubrus koji odgovara dezenu stolnjaka. Televiziju ne palim, glazba s radija me prati dok bacam ostatke hrane i punim perilicu posuđa.

Zatim slijedi ritual skidanja šminke. Pažljivo prelazim blazinicom po svakom djeliću kože i brišem boje sa sebe. Nestaje ono jutrošnje pomno pripremano lice. U ogledalu su kontrasti sve bljeđi, konture nejasne. Skidam jedno cijelo ja.

Tek nakon toga ću načeti bocu. Tek je taj trenutak početak ništenja. Otići ću u spavaću sobu, tamo je još uvijek bračni krevet, iako braka već neko vrijeme nema.

Tamo je još uvijek onaj madrac po kojem smo razmazivali svoje tjelesne sokove. Tamo je još uvijek ona tamna, krvava mrlja. Crna rupa. Crvotočina moga svemira.

Tamo se razmazalo moje dijete, srce koje nije zakucalo.

Neću nikada zamijeniti taj madrac.

Lijegat ću na njega, u središte svojega ništa i svakim gutljajem sve manje biti.

ČVORIŠTE

Nigdje ne možeš biti toliko sam kao u rodnom gradu. Gradu iz kojega nisi nikada pobjegao. Zastanem, pokatkad, na mostu preko Bosuta, uhvatim se za ogradu i u sebi vičem: – Kreći!

Ali most ne surađuje. Ali Bosut ne surađuje. Troma je to rijeka, lijena i za laž, tvrdoglava u svojoj nepomičnosti. Zijevnem da ću izustiti: – Kreći! Predomislim se, jednostavno se ne isplati, moj bi se glas samo spustio na vodenu površinu, zapeo u orašak, leću, umotao se u drezgu, potonuo pod lopoč i tamo se ugušio.

Moj je rodni grad nekad znao dobro lagati. Djetinjstvo sam proveo muvajući se po vinkovačkom željezničkom kolodvoru gdje mi je otac radio kao otpravnik vlakova. Stanovali smo blizu, u zgradi preko puta, trebao sam samo pretrčati cestu i našao bih se u drugačijem svijetu koji nije nimalo nalikovao na Vinkovce, a ipak su to bili Vinkovci, jedini koje sam priznavao kao svoje.

Mislio sam onda kako nitko nema tako važnog oca. On bi obukao svoju plavu uniformu, pažljivo poštricao i počešljao crne brkove i na glavu, zatvarajući vrata našeg stana, stavljao crvenu otpravničku kapu. Tko je još imao oca s crvenom kapom? Uspravnog, ozbiljnog, onog koji je glavni i bez čije dozvole vlakovi ostaju samo nepomične željezne grdosije? Palica u rukama moga oca pokretala je tone škriputavog gvožđa, dozvoljavala ljudima da se iz Vinkovaca otpute dalje, slala ih u prostore koji bi ih uvijek barem mrvicu promijenili, putovanja s kojih se nikada ne bi vraćali baš u potpunosti isti.

S divljenjem bih ga gledao, s crvenom otpravničkom kapom na glavi on više nije bio običan otac koji se pospano vuče po našem dvosobnom stanu i mrzovoljno odgovara na moja dječja zapitkivanja, on je postajao gospodarom vlakova, gospodarom kretanja.

Majci nije bilo drago što se stalno motam po kolodvoru, ona je tamo vidjela samo opasnost, gužvu, prljavštinu, ali me nije mogla spriječiti, čim bi otišla na posao u Kožaru, u jednu od svojih predugih smjena, ja bih već bio preko, na kolodvoru.

I sad mi se u glavi pretapaju i miješaju slike, gužvaju se zvukovi, mirisi, boje, zapliću i stežu u čvorove koje je nemoguće raspetljati. Žamor glasova, umor na licu čovjeka koji sjedi na koferu jer su sve klupe u čekaonici zauzete, čikovi po podu, gusti dim cigareta, olovni i masni vonj tiska, šuškanje novina, prodorni razglas s obavijestima o polascima i dolascima

vlakova, zvižduk krećućih lokomotiva... Iz pothodnika poplavljuje struja putnika, s njihovih kaputa po meni pada prašina krajeva iz kojih su doputovali. Muzika je to jezika kakvu nikad poslije nisam slušao, turski, bugarski, makedonski, srpski, mađarski, njemački, francuski... Sve se to slijevalo u Vinkovce i tu na tren zastajalo na nekom putu koji se uvijek dalje nastavljao. Vinkovačko željezničko čvorište bilo je obećanje kretanja. Ono je raspetljavalo guste mreže kolosijeka i usmjeravalo dalje, uvijek dalje.

Taj žamor, ta kakofonija govora, pištanja lokomotive, šuštanja pare, lupkanje čekića po bandaži kotača i cvilež kočnica vagona, zvuk potpetica, suza, govora, smijeh, mahanje, zagrljaji, to neobično, pulsirajuće tijelo, to kratkotrajno doticanje nespojivih i vazda razdvojenih svjetova činilo je od malog provincijskog gradića punokrvni velegrad. Zvučna kulisa Vinkovaca bilo je kretanje vlaka, svake je minute kolosijekom tutnjala po jedna kompozicija što putničkih, što teretnih vagona. Vinkovci su u čvor svezali istok i zapad, sjever i jug, Vinkovci su bili sredina, polazište, u mojoj svijesti i dan-danas taj grad miriše metalno, na željezničku kolomast.

Za jednog dječaka željnog avanture bilo je to magično mjesto, ja nisam morao putovati u daleke krajeve, oni su dolazili k meni. Ocu nisam smetao, on je svom poslu pristupao predano i čini mi se da me uglavnom i nije primjećivao. Sjećam se samo jednog njegovog izljevaja bijesa, ali moram priznati da taj put zaista i jesam bio kriv. U restauraciji je za šankom radila konobarica Mara koju su svi, uključujući i mog smrtno ozbiljnog oca, zvali brkata Mara. Mara je, naime, imala brčiće, tamne, izražene, a i inače je bila nekako grube građe i nastupa, vječito s cigaretom u ustima, otresita. Naručiti piće od Mare značilo je čekati, testirati svoje strpljenje.

- Čekaj malo da ispušim, šta s' nervozan - promrmljala bi promuklim glasom - tek sam zapalila.

Onda bi sjela, prekrížila svoje debele noge i ispuhivala kolute dima. Ja sam volio Maru, najviše zato što sam bio potkupljiv, ona bi mi, naime, povremeno mignula i otvorila bocu Malza. Ali i zato što je bila zanimljiva, potpuno drugačija od svih žena koje sam poznavao, posebno od moje plahe i mršave majke. Mare je uvijek nekako bilo previše, bilo je previše tog tijela zapetog u uski konobarski kostim, previše onduliranih vlasi na okruglom licu, previše dlaka, crnih, dugačkih, ispod providnih najlonki. Naginjao sam grlo boce Malza oponašajući goste s druge strane šanka, povremeno bih se lupnuo staklom o zube, doduše, ali i dalje sam se osjećao nekako velikim, odraslim.

- Maro, kako to da ti imaš brkove, a žensko si? - izvalio sam tog nesretnog popodneva.

Na trenutak se sve zaustavilo, čini mi se da su i gosti restoracije prestali zveckati jedaćim priborom, a konobari s po nekoliko tanjura na podlakticama stopirali svoj zadivljujući manevar. Mara je razrogačivši oči progutala dim, a onda, zagrcnuvši se od cigarete i od smijeha, jednom rečenicom, kao magičnim štapićem, ponovno pokrenula cijelu restoraciju.

- A jesi lud, kakvo ti je to pitanje? - odvrtila je.

- Pa, kako to, ja sam muško, a nemam brkove, a ti žensko i imaš? - nastavio sam bedasto, nisam naslutio što će uslijediti.

A uslijedio je otac kojem je Mara kroz smijeh prepričala moje naivno zapitkivanje, uslijedio je njegov šokiran pogled i ćuška.

- Majmune glupi, neodgojeni! Odakle ti ideja da Mari spominješ brkove?

- Ali tata... Pa svi je zovu brkata Mara, i ti je zoveš tako...

Nisam završio svoje nemušto objašnjenje, prekinuo ga je šamar. Mari nakon toga više nisam odlazio, pekao me obraz, bridio je od stida.

Za mene više nije bilo besplatnog Malza, ali kolodvor nije prestao biti čudesnim mjestom povlastica. Tete na kioscima davale bi mi da pročitam najnovije brojeve *Bleka Stene*, *Zagora*, *Alana Forda*, listao sam te stripove s velikim uzbuđenjem i pažljivo, kao da se radi o krhkim i lomljivim predmetima i kao da bi se papiri pod mojim prstima mogli pretvoriti u pepeo ako grublje preokrenem stranicu. Nikad poslije nisam ni na što toliko pazio, vraćao sam ih neoštećene, budući kupac ni po čemu nije mogao primijetiti da nije prvi koji ih ima u rukama.

Čitao sam ih u čekaonici drugog razreda koju tada nitko nije tako zvao, zvali su je „bosanski konzulat“. Uz restoraciju, to je bilo najživlje mjesto vinkovačkog kolodvora, auzeto uglavnom Bosancima koji su čekali presjedanje za neke daleke i sjeverne krajeve. Prisluškivao sam njihove razgovore, smijao se vicevima koje nisam uvijek razumio, ali bosanski naglasak i neobični, meni tada nepoznati izrazi, učinili su ih neodoljivima „Bosanski konzulat“ mirisao je na piletinu iz novinskog papira i raspucalu kožu starih kofera.

Duboko udišem tražeći tu neobičnu kombinaciju mirisa, ali nje nema, nepovratno je isparila

kao i cijela ta gužva moga kolodvorskog djetinjstva. „Bosanski konzulat“ danas je mrtvo mjesto, u njemu nema više putnika, samo relikvije nekih boljih vremena, sada je tamo, naime, maleni muzej velike željezničarske povijesti Vinkovaca, ustakljeno, zamrznuto, zaustavljeno mjesto. Nema ni restauracije, nema potrebe za njom, putnici i vlakovi urijedili su kretanje ovim prugama, kolodvor je postao mjesto kojim odzvanja tišina.

U prostoru gdje je nekada radila brkata Mara kreću se bezvoljne, premorene trgovkinje, tamo je sada trgovina i pizzeria otvorena 0-24 sata, svim danima u godini. Sivo mjesto bez vedrine i smijeha, oslobođeno žamora, idealno za usamljene, ofucane pijance koji svoj očaj nemaju gdje drugdje utažiti. Daleko je to i ni slično nekadašnjoj restauraciji.

Sjećam se kako su kolodvoru momci stariji od mene tepali „štajga“, „štengili“. Na „štajgu“ se odlazilo upoznavati cure, odlazilo se po kratkotrajan flert, poljubac, osmijeh prije polaska vlaka i konačnog rastanka.

Ja nisam dospio biti jedan od tih momaka, rat je počeo one godine kada sam trebao završiti osnovnu školu. Rat je povukao duboku liniju i zauvijek podijelio vrijeme na dvije nespojive polovice – vrijeme prije i vrijeme poslije.

Moj stari kao da je nestao u tome „poslije“. On nije stradao u ratu, barem ne izvana, ali sve je češće pio i sve manje pričao. Ubrzo je proglašen tehnološkim viškom i prijevremeno umirovljen, zapravo odstranjen sa željeznice. Više ga nikad nisam vidio s crvenom kapom. Nekako u isto vrijeme propala je i Kožara u kojoj je radila majka, oboje su ostali bez prijašnjih identiteta. Manjak sebe predano je popunjavao rakijom i pivom, sustavno se trovao, umrtvljavao, padao je preko stolaca u stanu, razbijao posuđe, mokrio po ormarima. Mrzio sam ga u jednakoj mjeri koliko sam ga prije obožavao. Gadio mi se onoliko koliko sam mu se prije divio. Gadila mi se i majka što ga ne ostavlja, nego i dalje ustraje u toj sumanutoj požrtvovnosti koja ju je od žene pretvorila u njegovateljicu. Bježao sam iz tog stana koliko god sam mogao, najčešće u bombama dotučenu PIK-ovu zgradu gdje sam i sam lokao preko svake mjere i tako pijan zurio kroz rupe u etažama nekadašnjeg ponosa arhitekture Vinkovaca. Svi smo bili kao ta PIK-ova zgrada, oronuli i puni rupa.

Stari danas više ne pije, preplašili su ga doktori, krvne slike, nalazi. On više ne pije, ali i dalje šuti. Ja se nisam uspio zaposliti kao željezničar što mi je bio dječjački san, ali i bolje je tako. Svakodnevno bi me slamala praznina kolodvora, to ogromno, zjapeće mjesto. Ovako samo povremeno odem tamo, krećem se kroz duhove i oni ulaze u moje tijelo, zaposjedaju me, talože se sve dok ih ne bude previše, dok se ne zagrcnu u grlu. Onda poželim otići, ali

otići se više nema kamo. Ja sam zarobljenik Vinkovaca. Ja sam kao Bosut, trajno neploveći, trajno u mjestu.

Pokatkad sa starim sjednem uz obalu, ljeti iz Bosuta iskaču ribe. Koprcaju se na obali par trenutaka pa krepaju. Nema dovoljno kisika u vodi, svog ga ukrade vodeno bilje. To se naziva zijev.

Stari i ja šutimo i promatramo kako ribe zijevaju.

Neki zanimljivi statistički podatci:

- na željezničkom kolodvoru u Vinkovcima prije Domovinskog rata bilo je zaposleno oko 3000 ljudi, danas ih zaposleno 480*
- dnevno je željeznicom kroz Vinkovce prolazilo 50 000 ljudi, godišnje više od 18 milijuna putnika*
- od negdašnjih 360 vlakova dnevno, danas je promet spao na 120-130 vlakova*

ČUDОВИШТЕ

Otvaram oči iako su one htjele ostati sklopljene, barem još malo. Umoran sam, umorniji no što sam bio kad sam prilegao. Na meni je neki talog, nevidljiva težina koju, ma koliko pokušavao, ne mogu zbaciti. Možda je to gramaža ovog popodnevnog mraka, kroz guste bijele zastore i neometen podignutim roletama, probija u sobu. Koliko li je sati? Ne znam, ali mora da već dugo drijemam kad je ovoliko zatamnilo. Usta mi skuplja gadan okus na brzinu pojednog ručka i žeđ. Žedan sam, morat ću natjerati tijelo da ustane. Znojan, ulijepljen od spavanja, od pregrijanosti sobe, zalijepljen sam za kauč i ne mogu se pokrenuti.

Rukom napipavam oko sebe i na podu pokraj kauča pronalazim mobitel: 18 h. Jedna poruka. Tri propuštena poziva. Posao. K vragu.

Poželim uzeti mobitel i svom ga snagom baciti o zid. Zamišljam kako se raspada, barem u tri dijela, usporeno padaju i klize parketom, zatim gazim po svakome od njih, stišćem donom crnih kožnih cipela uporno, metodično, dok se ne začuje onaj kvrc, posljednji pozdrav slomljenog kukca. Ipak ga ne bacam. Ruka oteža i izgubi poslušnost.

Ostavit ću ga stišanog, neka se još malo zbrajaju propušteni pozivi, poslije ću smisliti zašto se nisam javio. Gadim se sam sebi jer znam da ću se ispričati i poniznim, uvježbano srdačnim glasom prihvatiti što god me čeka, iako je prošlo moje radno vrijeme i stvarno više ne bih trebao raditi.

Ustajem i palim svjetlo. Osim uležanog prekrivača na kauču, soba je uredna i prazna. Nema tragova dječjih igračaka, bojica, papira, valjda me htio poštedjeti buke pa se igra u svojoj sobi. Zahvalan sam. Obično ga čujem kroz polusan, otme mu se nekontrolirano jak šapat nekog dječjeg usklika, onomatopeja rata ili tresak slučajno iskliznule igračke.

- Marš u sobu! - protisnem kroza zube tada i pokušam opet usnuti.

Obično ne ide. Dok on pokupi sve što mu je potrebno za igru i prenese na novu lokaciju, mnogi će još treskovi zaposjesti prostoriju. Danas je miran. Ne čuje se ništa, nema rata u njegovoj sobi.

Spuštam rolete da se zaštitim od pogleda prolaznika. Vani bliješte hladno bijele ledice, preuranjena božićna rasvjeta svjetluca po prljavo sivom pločniku. Kiša ne pada na tlo, njene kapi stoje u zraku, namaču tijela u prolazu, čine ih teškima i sporima. Ružno je. Danas više

ne bih bio. Prežmirio bih ovih nekoliko preostalih sati sam, u tišini, bez da mi se itko obrati. Osjećam kako me sva krv iz tijela napustila. Blijed sam i raščupan, znam to, ne moram se ni pogledati.

Odlazim u kuhinju i naizust iskapim čašu ledene vode. Pada mi ravno na želudac, stisne ga u neprolazan grč. Možda kava pomogne. Na poklopcu kuhala zalijepljen je post-it, ženina poruka:

Pregledaj mu zadaću. Pusa.

Mrzim kad mi to radi. Kad me opominje i ostavlja po kući upute, kao da sam nesposoban za samostalan prolazak kroz dan. Kao da sam maloumnik kojem treba tutorijal za pokretanje pojedinih signala u mozgu. Gužvam papirić i bacam ga u smeće. Znala je točno kamo će ga zalijepiti, stajala je u ovoj kuhinji i računala: zaspao će, probudit će se kasnije no što je mislio, bit će mrzovoljan, poželjet će kavu, tu ću mu ostaviti, baš tu. Osjećam kako mi srce brže kuca, ljut sam.

Kucam na vrata njegove sobe. Ne javlja se. Otvaram. Sjedi na nepospremljenom krevetu sa slušalicama u ušima i zuri u tablet. Prenuo sam ga.

- Probudio si se - promuca.

Na brzinu trga slušalice iz ušiju i odmiče tablet od sebe. U sobi je potpuni kaos, izmičem se tenkovima, vojnicima, kockicama, autićima i zastajem nasred prostorije.

- A što ti radiš, pobogu? - glas mi zvuči ljuće no što sam htio. Ne volim se istresati na njega, znam da se ovdje sakrio kako ne bi meni smetao.

- Tko ti je rekao da smiješ visjeti na internetu? Radni dan je - usta ipak izgovaraju ono što nisam mislio reći.

Njegovu sobu treba hitro provjetriti, vruće je, užasno je vruće. Novi sloj znoja probija mi kroz košulju.

- Samo sam - započne rečenicu uplašenim glasom i zastane.

Zašto je zastao? Koga vraga? Pa zar sam ja tako užasan da me se vlastiti sin boji?

- Samo si što? Što znači to samo sam? Je li? Odgovori mi! - nastavljam i istovremeno ne mogu vjerovati da nastavljam.

Njegovo se osmogodišnje tijelo ukočilo. Sjedi na krevetu neprirodno miran i zuri u neku neodređenu točku. Zuri pored mene. Čovječe, pa on me ne može pogledati. Čujem kako diše, dah mu je isprekidan. Zubima grebe donju usnicu, izgredst će je do krvi. Tako je blijed, sitan, previše sitan za svojih osam godina. Njegov mi dah pulsira u ušima. Pojačava se u neizdrživo glasan šum. Bubri i šušti s unutarnje strane bubnjića, rasprsnut će mi se uši. Rasprsnut ću se.

- Odgovori mi kad te pitam! Što se praviš gluh? Nisi gluh, odgovori! - urlam nadglasavajući buku u sebi.

On se smanjuje. Sve je sitniji na tom krevetu, ne izgleda kao školsko dijete. Nestat će. Poništiti će se u ovoj sobi. U ovoj pregrijanoj, pretrpanoj, zagušljivoj sobi.

- Samo sam... Samo sam... Malo... Bilo mi je dosadno - prozbori onim svojim, još uvijek bebanstim glasom.

- Ma, je li, malo ti je bilo dosadno, a sobu se ne bi sjetio pospremiti, je li? - unosim mu se u lice istodobno hvatajući ravnotežu.

Prevalit ću se preko ovih igračaka, pun ih je pod. Gurnem jedan autić nogom, da si napravim mjesta za stopalo. Zatim ga šutnem svom snagom o zid, kao nogometnu loptu. Začuje se lom plastike. Oči mu zasuze.

- Sad ćeš plakati, je li? Ja bih trebao plakati kad vidim u kakvom svinjcu živiš!

- Nemoj, tata, molim te - zajeca tiho.

- Što nemoj - znam da bih se trebao smiriti, ali ne mogu - što nemoj, što nemoj - ponavljam beskrajno, praćen zvukom lomljave igračaka.

Tijelo samo radi. Više nemam nikakve kontrole. Izašao sam iz njega. Vidim svoje noge kako divljački šutaju igračke po sobi, vidim ruke kako grabe polomljene komade plastike i ponovno ih bacaju, o zid, o pod, posvuda. Vidim to dijete, vidim to svoje osmogodišnje dijete, sjedi na krevetu vlažna lica i ne usudi se pomaknuti. Jedva se usudi drhtati, ali mora, strah je veći od njega. I svakim njegovim drhtajem to tijelo koje mahnita postaje sve luđe, vrišti, urla, razbija, ne zna se zaustaviti.

Svi se zvukovi gase. Slomljena plastika, metal, moja galama, dječji jecaj. Izvan svojeg tijela još neko vrijeme promatram tu sluđenu pantomimu. Promatram i ne vjerujem. Čudovište

sam. Ja sam čudovište.

NIJEMI MONOLOZI

Odmaknuo si ruku. Ne podnosiš me više.

Rastu rečenice u meni. Šire se, nadimaju, zaposjedaju prostor. Tiskam ih gore, pokušavam ih pogurati, neka idu van, neka me konačno puste na miru. Ali neće, zgusnule su se u grlu, napravile barikadu. Neće. Šutim.

Promatram tvoje lice. Dobro, nije baš da zurim, više krajičkom oka pogledavam, nastojim biti neuočljiva, ali znam da nisam. Ti osjetiš da te promatram, namjerno se nećeš okrenuti. Kažnjavaš me.

Odakle ti taj grč na licu? Mrziš me. Oko nas je sve suprotno nama. Nije trebalo ovako ispasti. Nije.

Sjedimo na obali, noć je. Smirila se površina mora, odahnula od kupača, vriske, kričavih napuhanih igračaka. Ovo je trebalo biti vrijeme za nas dvoje. Šutiš.

Tebi je to sigurno glupo. Kič.

Kupila sam bocu domaćeg crnog vina, smjestila djecu na spavanje, ugasila televizor i izvukla te van. Kako idiotski. Iznijela sam nam čak i čaše na stalku. Smiješno izgledaju u našoj tišini. Nakaradne su, pretjerane. Njima bi trebalo zveckati, uz njih bi trebalo izgovarati nježne riječi, šaputati, golicati ih smijehom.

Otpijam gutljaj. Opora tekućina klizne mi niz grlo. Tvoja je čaša još puna. Možda kad bi popio malo, možda bi se to lice pokrenulo.

Kako je nekad sve bilo jednostavno. Sjećaš li se?

Bilo nam je dovoljno hodati jedno pored drugoga, naša su stopala davala ritam riječima. Koliko smo samo hodali, ajme. I ništa nam drugo nije trebalo, koraci i zvuk naših glasova. Ubacivali smo se jedno drugome u riječ, škakljali se govorom, izvlačili iz najtamnijih zakutaka neke skoro zaboravljene priče, provjetravali djetinjstva...

Sve smo trebali ispričati, ponekad me brinulo da neće biti dovoljno ulica za sve što treba izgovoriti. Sve, sve je trebalo podijeliti, muziku, filmove, knjige. Sve je to bilo dio nas, citati su strujali krvotokom, ulazili nam u organe, mijenjali stanice. Mi smo bili glazba, odgledani

filmovi, pročitane knjige. Sjećaš li se?

Bilo je to onda kad smo se još mogli oduševiti. A onda bi me otpratio kući i do dugo u noć slao poruke. Uvijek je ostajalo toliko toga za reći, sati su se rastapali kao na onoj Dalijevoj slici, a nas dvoje trčali smo kroz riječi. Možda smo ih jednostavno potrošili, možda smo došli do konca, nemamo si više što reći. Dvije olupine izvučene na obalu. Oronuli smo.

Ja sam samo htjela još malo onog vremena prije, one čežnje, tebe za mnom i mene za tobom, bože, kako je to glupo. Glupo ti je, zar ne?

Postaje stvarno hladno. Ljetni se povjetarac prometnuo u vjetar. Mičem kosu s lica i osjetim kako drhtim, ruka me ne sluša, ne želi se smiriti. Kad bi me barem zagrlio, utonula bih u tvoja prsa, zagrijala se tvojom toplinom. Koliko dugo me nisi zagrlio? Između nas se podiže neka oku nevidljiva barikada, sa svake strane ostaju samo nijemi monolozi.

Ustajem.

- Laku noć - uspijevam progovoriti.

- Ideš?

- Idem, da.

Odlazim.

* * *

Ustuknula si. Do toga smo, dakle, došli.

Moja je ruka samo htjela maknuti kosu s tvog lica, vidio sam to, znaš, taj tvoj trzaj. Moj ti se dodir, dakle, gadi...

Nekad je neprirodno bilo stanje u kojem se naša tijela nisu doticala. Bili smo nepotpuni jedno bez drugoga, čestice koje sumanuto, bezglavo odskakuju i svoju putanju pronalaze tek kad se spoje. Nekad je sve bila izlika da se dotaknemo, hladnoća ulice u predvečerje kad bi stavila svoju ruku u džep mojeg kaputa, tvoji su se prsti mogli zagrijati jedino u mojem dlanu, eh, da. Stalno si me doticala, namještala mi kosu, ispravljala nabore na košulji, smirivala smijeh skrivajući se u mom ramenu. A vidi nas sad.

Ne mogu te pogledati. Ne nakon tog trzaja. Vidio sam to. Vidio sam trenutak u kojem ti je moja ruka postala uljez, nepoželjni, nametljivi stranac. Ja ne znam što očekuješ sad. Šutiš, reci nešto, hajde, što radimo mi ovdje?

Osjetim da me promatraš. Zašto me promatraš? Što želiš od mene? Ovdje sam, ja sam uvijek ovdje, ali ti to više ne primjećuješ. Živimo prazni, prozirni smo, dani prolaze kroz nas.

Ja ne znam kako to tebi ne smeta, kako možeš tako. Naši su se razgovori sveli na upute za uporabu, popravci u kućanstvu, nabavke, vožanje djece od točke A do točke B i natrag, računi, večernji televizijski program. Je li to htjela ona djevojka što mi je raskolačenih očiju prepričavala kako se osjećala slušajući zadnji Caveov album?

Kako si se ti znala oduševiti... Mislim da sam se u to i zaljubio. U tu energiju što je puštala da je zarazi ljepota svega što ju je okruživalo. Ti si bila potpuno uštekana u svijet, sve je bilo jasno i sve je s tobom bilo smisleno. Ja sam se samo prepuštao, tvoja je struja ulazila u mene, nikad prije nisam toliko gledao, slušao, osjetio. Činilo mi se da prije i nisam živio. A što radimo ovdje sad? Što je ovo?

Sad se ne mogu okrenuti prema tebi. Ne mogu te pogledati. Raspao bih se kada bih sreo tvoj pogled i u njemu prazninu.

More nam se približava, ono će još rasti, nevažno je sve ovo, zapravo. Crna voda i crno nebo, dvije šutljive sjenke i šupljikav pokušaj življenja.

- Laku noć - progovaraš konačno.

- Ideš - ne znam što drugo reći.

Već si na nogama, uzimaš svoju čašu i okrećeš mi leđa. Tako jednostavno.

- Idem, da - čujem te kako govoriš.

Ostajem.

NJEZINA KOSA

Dvaput sam joj vidjela kosu. Samo dva puta. Kroz mrenu skupljam iskidane komadiće prizora, opiru se mojim prstima. Nije ostalo puno toga, samo pokoji bljesak i koja rečenica, bez čistog zvuka i bez uhvatljivog mirisa. Ali slika te kose ostaje.

Sjećam se jasno svog zaprepaštenja kad je skinula maramu preda mnom. Nalazim se na drvenom podu gusto žutog premaza, sjedim na rasklimanoj dasci i mrdam se lijevo-desno. Namjerno premještam svoju težinu s lijeve na desnu stranu ljuljajući dasku pod sobom. Cvili i pucka, uzbuđuje me to, pitam se mogu li je učiniti još klimavijom. Zamišljam da sam u čamcu na valovitoj pučini. Ona skida sivu maramu sitnog neodređenog uzorka, otkriva se ta vrišteće crvena kosa. Crno-bijela ona više nije crno-bijela. Ta kosa podsjeća na požar, na vatru koju se ne dotiče, koju treba gasiti, hitro gasiti. Ne sjećam se je li ju rasplela, pogled sam svrnula dolje i vratila se svojoj pučini.

Naša je vizura manjkava, okljaštrena, upoznajemo ljude samo u odnosu na ono što su nama, a ne tko su zaista. Onaj trenutak blizine, one iskrice u sekundi doticaja, jedino su što možemo obuhvatiti. I kad osoba umire, opraštamo se od onoga što je ona bila nama, a ne od onoga tko je bila.

Iskidani puzzle slaže se pred mojim očima otprilike ovako...

- Baba - galami na čelu kuhinjskog stola - lavor!

Dlanove je položio na stol, širok je, njegova širina otima prostor. Sad će se brijeti, znam to, isti se ritual ponavlja svake subote. On se brije u kuhinji, on više i čeka da ona sve priredi, bijeli iskrzani lavor s toplom vodom, britvicu, sapun po kojem će kružiti okruglastom četkicom i tako napraviti nešto slično pjeni, frotirski ručnik koji mu stavlja preko ramena, ogledalo. Uvježbani je to igrokaz u kojem scene imaju svoj redosljed, replike su kratke, odsječene, rekviziti i pozornica nepromjenjivi. On je nepomičan, čeka da mu ona sve priredi. Stojim iza njegovih leđa, gledam naramenicu bijele rebraste potkošulje i znam da trebam šutjeti. Zrak grebe zvuk prelaska britvice po koži. Ne volim kad je zove baba, ali neću ništa reći. Nikad neću ništa reći. U tom prostoru ima mjesta samo za njegovu širinu, samo za njegov glas.

- Faljen Isus! - pozdravlja nas svaki prolaznik na širokoj seoskoj ulici.

Predvečerje je, uhvatila me pod ruku i zarobila laktom. Nisam više jako malena, ali još nemam njezinu visinu, ispravljam ramena ne bih li se doimala višom. Nosim crnu plisiranu suknju u kojoj ne znam hodati, osjećam se nezgrapno, svaki moj iskorak otkriva svježe rane na koljenima. Zaradila sam ih toga jutra jureći s komšijskom djecom niz nasip. Smijali su mi se kad sam pala i nisu mi pomogli očistiti kamenčiće iz rane. Peče me svaki dodir ruba suknje. Njena je ruka mršava i koščata, baš kao i moja, ali odjeća joj ne strši neprirodno kao ova što sam je ja prisiljena nositi, nisam uvježbana u takvu ženskost. Njeno je oblačenje pravi mali ritual kojim umata krhko, ranjivo tijelo i daje mu sigurnost. U odjeću se sakriva, odjeća prekriva njeno ja, odijevanjem postaje jednaka svim ženama koje ju okružuju. Uniforma snaše, kolektivni identitet pokornosti i služenja. Na čarape pridržane *štrupandlama* navlači bijeli *unterak* i *oplečić*, preko toga *krila* s čipkom koja će malko proviriti ispod *aljine* i tako donekle razbiti monotoniju tamnosmeđeg žerseja. Svaki je ukras na toj uniformi diskretan, sitan, reljefni print na materijalu, pokoja falta ispod grudi, čipka na kragni. Iako je ljeto, na glavi joj je *krpa*, a rukavi *aljine* dugački. Lijevu je podlakticu savila preko trbuha, na njoj nosi *ponjavicu*, a desnom rukom pridržava mene, svoju raspuštenu unuku.

Hodamo polako k crkvi. Njezina ruka je ta koja diktira moj korak, smiruje ga. Sviđa joj se kad pristojno pozdravljam ljude koje ne poznajem. Pozdravljam ih samo da bih je učinila sretnom. Je li sretna? To ne znam. Nikad se ne žali.

U crkvi je prohladno i pomalo mračno. Udahnem duboko i ulazim unutra. Opori miris tamjana miješa se s mirisom ustajale odjeće starica oko nas, miris je to neprozračenih života. Promatram šarena stakalca na visokim prozorima i slike križnog puta. Ustajanje, sjedanje, klečanje, mumljajući zvuk jednoglasnih molitava, niska jednolična frekvencija koja omamljuje i uspavljuje. Ona svako malo krajičkom oka provjeri sudjelujem li u obredu. Radim sve što i ostali. Zadovoljna je.

To je moj žeton za slobodu. Nedjeljna misa i večernja molitva, valuta za kupovanje sati provedenih u neobuzdanoj trci. Stabla, kanali, tavani, njive i rijeka prostor su moga bivanja. Smije se glasno kad se vratim navečer, trpam sendvič u sebe i prepričavam što smo sve radili vani. Čini mi se da posebno uživa kad spomenem nešto zločesto, ukradeni klip kukuruza ili skakanje po tuđem sjeniku, čini mi se kako joj tada oko malo sijevne nekom radošću, odobravanjem, ali možda se varam. Sigurno mi se samo čini.

Ona rijetko govori o svojoj mladosti. Ili ja nemam strpljenja slušati. Spomene mi usput koji detalj, kad me vidi s knjigom u ruci, recimo, sjeti se kako se morala skrivati od oca i majke

da bi čitala „Gričku vješticu“. Zagorka kvari mlade, tako je rekao župnik na misi. Nastavci tog romana kolali su ilegalno spavaćim sobama seoskih djevojaka i bili tajna koja ih je ujedinjavala.

Nekoliko godina nakon opijanja Zagorkinom romansiranim gotikom, moja je baka otpočela ciklus rađanja. Sumnjam da je djed bio romantičan junak kakvog je čekala. U prvih četrnaest godina rodila mu je ukupno sedmero djece. Njeno se bivanje premjestilo u prostor kuće. U kući je rađala djecu, krupnu, teško rodivu, u kući im je brisala balave nosove i šivala robu na staroj Singerici, u kući ih je hranila i ispraćala u škole i čekala da jednom bude ponosna na njihove živote. U kući je najstarije muško i najmlađe žensko dijete posljednji put poljubila u njihova zauvijek ledena čela. U kući je čekala djeda da se vrati, s posla, iz lova, iz krčme, od drugih žena, od njihovih aljina i njihovih plodnih utroba. U kući je šutjela o sebi, sklanjala se da bi oslobodila prostor za njih, za sve njih.

U kući je zvana babom i prije no što se njeno tijelo dosušilo do tog imena.

Sama sam u djedovoj i bakinoj sobi. U staklo vitrine utaknute su žućkaste fotografije njihove djece uhvaćene u neodređenom trenutku djetinjstva. Ne razlikujem jasno tko je tko, svi su jednaki, koščatih koljena, svjetlokosi i ošišani na lonac. Njihovo djetinjstvo ima žućkastu patinu i ništa mi ne znači. Iza stakla su razne tkanine, plahte i stolnjaci, zavirujem radije u ladicu bakinog natkaslića, znam da to ne smijem raditi. Izvlačim ladicu polako, od teškog je orahovog drveta i opire se. Kad je konačno izvučem, pred mojim se očima otkriva bakino tajno blago. Srce mi brže kuca, izvlačim malene kutije, čitam natpise na njima, razmotavam dugačke tanke papire s uputama. Svaka je kutija dopola prazna, umjesto nakita, moja se baka kiti tabletama, ona tako stišava sebe. Tablete protiv boli, tablete protiv nespavanja, tablete protiv tuge, tablete protiv ljutnje. Tablete protiv života, njenog života. Brzo ih vraćam natrag i guram ladicu, teška tišina pada na praznu sobu, osjetim je kao sloj prašine.

Iznad bračnog kreveta vise dvije slike u dva debela drvena okvira. Na jednoj dugokosi Isus probodenih šaka pruža svoje srce, ono me oblikom podsjeća na jabuku koja gori. Druga slika prikazuje Mariju, i njeno je srce goruća jabuka. Isus i njegova majka izgledom su vršnjaci, njihova su srca izvan tijela pa ih ne bole.

Spavaća soba moje bake i djeda pretvorena je u mrtvačnicu. Rolete su spuštene, namještaj iznesen, u sredini leži ona, ali ne više u svom krevetu od debela orahova drveta. Teško mi je zakoračiti unutra, soba je puna ljudi, njezina djeca, unuci, ostavština patnje, njihovi su jauči membrana koja je zaklanja. Drugi put vidim njezinu kosu, ustuknem, nije više crvena, požar

je u potpunosti ugašen.

Baka u smrti nema maramu, ali sada je zauvijek crno-bijela.

Poželim pobjeći nekamo, na neku pučinu.

MANJE POZNATE RIJEČI

*štrumpandle – gumice kojima su se pridržavale čarape na natkoljenicama

*unterak – podsuknja

*oplečić – košulja

*krila – gornja podsuknja

*aljina – suknja i bluza od istog materijala, gornji dio odjeće snaše

*krpa – marama

*ponjavica – deka/prekrivač malih dimenzija, na njoj se kleči pod misom

ODSUTNOST

Tri su sata popodne. Sparina je zaboravila napustiti ovaj grad iako je već jesen, pala je na naša tijela i pritišće svaki pokret. Znojim se i stišćem kapke. Izašla sam na ulicu u najgorem mogućem trenutku, u odjeći od jutros, očito predebeloj i bez sunčanih naočala. Osjetim svaki svoj korak, potplate mojih cipela uranjaju u beton staze i odbijaju van. Vučem ih silom. Vučem sebe.

Na cesti zaustavljena kolona. Vrijeme je kad se ljudi vraćaju kući s posla. Jedino doba dana u kojem je ovaj grad užurban i u kojem barem donekle nalikuje na grad. Inače je on slika pustoši, gola praznina besramno prostrta pred oči rijetkog prolaznika. Tišina u kojoj zamire svaka izgovorena riječ, postićena spoznajom da ni jeke od sebe nema.

Ne uživam u ovoj kratkoj užurbanosti, u prividu što će već sljedećeg trenutka nestati. On samo naglašava samoću svih ostalih trenutaka.

Kolona automobila paralelna je s kolonom žena na stazi. Korak im je sličan mome, smoren sparinom i potrošenom voljom. Neprikladne smo kao i naša odjeća. Natečene noge u uskim cipelama s povišenim potpeticama, nabadamo nezgrapne i pogrbljene pod iznevjerenim obećanjima – jutros se ovo zvala elegancija. Uredski strogi krojevi, jeftina verzija viđenog u američkim filmovima, lakirana kosa i lako topljiva šminka. One će sjesti u autobuse i uputiti se u neke svoje krajeve, u neke kuće s dječjom galamom i odsutnim muževima.

Moram priznati da ne pratim što govori kolegica s kojom kratim korake, na uglu ćemo se rastati i krenuti svaka u svoju privatnu bol. Ne moram pratiti, znam da živi s mužem koji ne postoji više iznutra i jedina nit što održava to potrošeno tijelo na površini zemlje jeste njezina volja. Znam što mi govori iako je ne slušam, njene rečenice već godinama putuju brojčanim vrijednostima tumorskih markera, beskrajnim čekanjem nalaza, bolnim terapijama, nadom i odustajanjem. Ona gomila riječi, ona ne prestaje govoriti, riječima zatrpava ono što se ne usudi reći – njega više nema.

I moj će odgovor na uglu prilikom rastanka biti samo isprazna fraza kojom potvrđujem njezinu laž. Laganje je naš sedativ, bit će bolje, sutra, kada, mi ćemo... Oboružana instant-sentencama utjehe, hrabrim se i istovremeno si ne vjerujem – prevelika je količina svjetla na ulici danas. Samo u jedno sam sigurna – moram se sabrati, ujediniti rastopljene kapljice sebe u neku donekle opipljivu strukturu koja je u stanju podnijeti prizor koji slijedi. Ja sam ta

koja je ostala čvrsta.

Približavajući se kući svojega djetinjstva, nastojim ne razmišljati. Znam da će me ionako, već skretanjem u tu ulicu, zaskočiti slike i glasovi vlastite prošlosti. Kako li je tu samo znalo biti glasno, od starica načičkanih na otvorenim prozorima, do djece koja su do prvog mraka živjela isključivo i samo na ulici. Danas su ti prozori zatvoreni, oni više nikome ne služe kao promatračnica, sada su samo zapušteni držači natpisa: PRODAJE SE KUĆA.

Na kući mogega djetinjstva nema takvog natpisa, ali prozori su u jednako lošem stanju. Njihove bi zelene okvire trebalo prebojiti, boja se davno otkinula i otkrila poroznu strukturu drveta.

Kucam isplanirano vedrim ritmom kratkih i brzih udaraca po staklu, tek da najavim svoj ulazak. Ostala mi je ta navika, kratko i brzo kucanje nakon kojeg slijedi lavež našeg vučjaka, već je dotrčao do kapije. Otvaram vrata rukom koja se pripremila da podraga njegovu glavu, ali škripa nepodmazanih šarki razbija tu iluziju – vučjaka više nema, odavno je prestao lajati.

Ovo se dvorište u međuvremenu smanjilo, travke su pronašle svoj put i probile se između ploča na stazi, sve se pomalo nakrivilo, zaklimalo, sve se potrošilo. U kuću ulazim skrušeno, poput kakva pokajnika. Ona mi ne dolazi ususret. Ne čuje se radio, ne cvrči lonac na štednjaku, nitko me ne pozdravlja galamom iz kuhinje. Sve nekadašnje boje dobile su premaz crnila, ulazim u mrak. Zagušljivo je, poželim pobjeći natrag u ono otužno dvorište. Ipak ostajem.

- Mama! – zazovem stojeći ukopana.

Scena je to koja se ponavlja gotovo svakoga dana i svaki je put sve teža. Osjetim je u želucu, grize ga iznutra, svaki put malo jače.

- Mama! – ponovim.

Isprva nema odgovora, a onda začujem meškoljenje iza zatvorenih vrata dnevnog boravka. Dobro je. Nisam sigurna postoji li riječ za osjećaj koji me u trenu preplavi, tu mješavinu olakšanja i straha, znam što ću zateći kad otvorim vrata. Ona upravo sjeda na kauč, po uleknutoj kosi vidim da je dugo ležala.

- Probudila sam te, oprosti – izgovaram umjesto pozdrava.

- Nisi, gledala sam TV – odgovara smeteno.

Televizor je ugašen. Naše se sjene pomiču na njegovom sivom ekranu.

- Mama, televizor je ugašen – ponovim naglas.

- A vidi, stvarno – nasmije se odsutno – ugašen je.

- Kako si danas? – pitam u nedostatku boljih pitanja.

Znam da je ona danas najbolje što će ikada više biti i ono što slijedi samo je rastakanje, pred upaljenim ili ugašenim televizorom. Ipak pitam, nemam boljih pitanja.

- Dobro sam – kratko odgovara.

Grozim se tih kratkih odgovora jer iza njih slijedi tišina, tišina u kojoj ću je morati pogledati, morat ću vidjeti tu odsutnost. Nesigurnim staračkim prstima navlači deku preko svojih nogu. Nemam snage ustati i pomoći joj. Uspijeva.

- Jesi li što jela? – nastavljam.

- Jesam, jela sam – odgovara.

- Podgrijala si ručak od jučer?

- Ne, jela sam, bilo je nekog kruha, salame – slušam kao otkida riječi, one su spore, dolaze iz nekog mjesta unutar moje majke. Nekog mjesta koje je jako duboko i od kojeg treba preći dalek put pun prepreka. Ona ga u svakoj svojoj rečenici ponovno i mučno prelazi.

- Zašto nisi podgrijala ručak? Ostalo je dosta jučer – govorim banalnosti koje najjednom više nisu banalne, one su sada životno važne, jedino važne. Je li jela? Koliko je puta jela? Što je jela?

- Ne znam – gleda me zbunjeno.

- Nisi pronašla ručak od jučer?

- Ma jesam, ali znaš – zastaje.

- Što je? – upitam.

- Ne volim jesti sama – konačno, nakon duge stanke, izgovori.

- Mama, nitko ne voli jesti sam – nasmijem se, čini mi se prvi put danas.

Na tren mi se učini da je dobro, samo je usamljena, bit će dobro. Podgrijat ću ručak, sjest ćemo za stol, jest ćemo i razgovarati. Ona će mi sigurno prigovoriti što sam previše toplo obučena za ovakav dan i što mi boja torbe ne ide uz cipele. Trebala bih se bolje spremati za ured, žena prvo treba držati do sebe itd., itd.

Odlazimo u kuhinju, govorim joj da nam složi tanjure i pribor dok ja pripremim jelo. Dobro je, pomislim, s njom će ipak biti dobro. Preplavi me snažan osjećaj olakšanja. Promatram je krišom dok miješam jučerašnju juhu, čini mi se da se smješka. Blago, ali ipak smješka.

- Oh, pola četiri je, sad će i tata - čujem kako izgovara.

- Molim? - nadam se da sam je krivo razumjela. Sigurno sam krivo razumjela.

- Tata će, s posla.

Kuhača mi isklizne iz ruke.

- Mama, tate više nema, umro je proljetos, sjećaš se - pokušavam joj polako objasniti.

- Ah, da, znam - prekida me - zbunila sam se - razvuče usne u najtužniji osmijeh.

- Jesi, malo si se zbunila - govorim i ponovno uzimam kuhaču.

Trebale bismo upaliti radio. Previše je tiho u ovoj kući. Previše tiho.

LJETO KADA RAT NIJE TREBAO POČETI

Dvorištem se razliježe mučan vonj ljeta, sparina mi sjeda na tijelo i koči ga. Kasno je poslijepodne i moja je sjena duža od mene, prostire se tlom kao prijetnja po sivoj isključanoj zemlji, po rasutim zrnima kukuruza i raštrkanom opalom perju.

Kada želim zaustiti, ne mogu, puna su mi usta tog perja, skuplja se u grlu i tjera na povraćanje. Zatvaram usta, gutam, umjesto sline, niz jednjak mi se spuštaju lepetava kokošja krila.

Vonj ljeta vonj je krvi.

Bakina snažna šaka stišće tanke kokošje noge, sve se odvija brzo, rutinski. Zamah lijeve ruke kojom spušta pernato tijelo na panj, zamah sjekire u desnici, glava pada na suho tlo, vonj tople kokošje krvi razlegne se dvorištem kao mučan teret na savjesti. Dugačka popodnevna sjena raste preko odsječene glave, crvene krijeste i ukočenog otvorenog oka, zastajem, čini mi se da gleda ravno kroz mene. Kokošje tijelo sumanuto trči dvorištem, ono nema glavu, trči tako obezglavljeno, ne zna da je već mrtvo.

* * *

Ljeto kada se mislilo da rat neće početi provodim u bunilu tijela koje izlazi iz dječjeg svijeta. Završila sam 6.razred. Iznad kreveta u svojoj sobi lijepim postere iskinute iz *Brava*, časopisa za koji dajem cijeli džeparac iako ne razumijem ni riječi koja u njemu piše, časopis je, naime, na njemačkom. To mi nije važno, zapravo me i ne zanima sadržaj, samo slike zvijezda s onog magičnog programa neuhvatljivog anteni našeg televizora, MTV-a. Smrtno sam zaljubljena u Joeya McIntyrea iz NKOTB-a i to svima i bez stida ponavljam, Joey je moj.

Maštam kako mi na koncertu pruža ruku i povlači me na pozornicu, pjevamo zagrljeni, odjednom i ja imam sluha i ritma i pod moćnim reflektorima postajem obožavana. Desetci tisuća ljudi podižu upaljače i ljuljaju se u ritmu balade koju Joey i ja pjevamo, *Please don't go girl*. Iza nas je vatromet svjetla, pogledam ga zaneseno, iz njegovih plavih očiju kapaju suze ganuća. Ostatak benda plješće oduševljen novim pjevačkim pojačanjem, oduševljen sa mnom. Uvjerena sam da će se to baš tako i odigrati, samo moram dospjeti na njihov koncert.

Dječaci koji nisu na posteru ne zanimaju me previše, svi dječaci osim Darija. Dario iz Kardeljeve ulice malo podsjeća na Joeya iz NKOTB-a, oči su mu jednako plave, ali sitnije, izgleda kao da stalno škilji. Dario je najpopularniji dječak u našem naselju, njegovo se ime u leksikonima pojavljuje stilizirano brojnim srcima. Dario vozi BMX, ima crnu spitku iz koje ne izlazi ni ljeti i repić na inače kratkoj kosi. Ima i sljedbu dječaka koji pokušavaju oponašati sve što čini, ali njihovi poniji i kose ošišane po majčinih željama jednostavno nisu dovoljni. I meni je zanimljiv, ali sva se pogubim kada sam s njim u društvu, uzmucam se u strahu da ne kažem nešto krivo, nešto djetinjasto što će kasnije ponoviti pred svojom ekipom da mi se naruga i izazove smijeh. Radije šutim. Ionako ne znam puno o nogometu i nogometašima, a iako je završilo Svjetsko prvenstvo u Italiji, sve o čemu dječaci pričaju su utakmice i Panini sličice. To je svijet za koji nemam ulaznicu.

* * *

Na ulici sam. S vršnjakinjama iz susjedstva rastežem lastiš. Ba-le-ri-na ro-ko-ko di-že no-ge vi-so-ko, a njen muž ba-le-tan, di-že no-ge na ta-van, odzvanja ritmično, kvrgave mršave noge preskaču gumu u izvježbanoj koreografiji.

Uglavnom se igramo nas tri, Mihaela, Manuela i ja, Maja, 3M kako nas zovu valjda svi u naselju. Gumu za lastiš izvlačimo iz starih gaća, najbolje prođemo kod Manueline bake, ona ima ogroman trbuh i cijela je kao neka golema babuška, puhće i gega se dok hoda. Zamišljam kako u nju stanemo sve tri, i Mihaela, i Manuela i ja, a sigurno i koje manje dijete, možda Mihaelin brat. Često na nas zamahne kuhinjskom krpom kao u ljutnji, ali zapravo sa zauzdanim osmijehom na usnama, gega se za nama i cijuče prigušujući smijeh. Njene su gaće premija, od njih se dobije najbolji lastiš. Sve smo vješte u preskakanju, lako prođemo od jedinice do desetke. Dižemo lastiš sve više i više, svaka je osvojena razina nova pobjeda.

Kada začujem Natašin glas, snuždim se, ali to ne pokazujem. Mihaela i Manuela uvijek joj se obraduju, vriskaju i grle je kao da se ne viđaju skoro svaki vikend. Nataša živi u vojnim zgradama i tamo ima svoje društvo, a nama dolazi kada je u posjetu djedu i baki. Mislim da su moje prijateljice malo previše opčinjene njenom pojavom, meni se ne sviđa ništa na njoj, ni te šiške podignute i zalakirane kao što ih Tajči nosi, ni rošule s cipelama kojima se očito folira pred nama, a ni NKOTB majica, onakva kakvu mi roditelji nisu htjeli kupiti. Ne volim Natašu, ali šutim, ne želim da to Mihaela i Manuela saznaju.

Igra se mijenja njenim dolaskom, Nataša zna praviti zvijezde preko lastiša, samo zamahne i začas se prebaci na rukama, to izgleda tako jednostavno, kao najprirodnija stvar na svijetu. Pokušavam i ja, ali moje su ruke klimave, teško podnose težinu tijela, ne uspijevam. Za mene je igra gotova. Nitko me ne moli da ostanem. Odlazeći kući, vidim svoje dvije prijateljice kako s Natašom prave zvijezde preko lastiša. Izgledaju tako elegantno, boli me njihova ljepota. Odlazeći kući, negdje duboko u sebi osjetim da više nismo 3M. Jedno M nije dovoljno dobro, za Maju je igra gotova.

* * *

Zvuk Dnevnika ori u dnevnoj sobi. Cijelo se kućanstvo naguralo ispred malenog televizora. Tu su i mama i tata, baka i djed, čak i moja starija sestra koju takvi sadržaji obično ne zanimaju.

- Čao! - vičem s ulaza.

Nitko mi ne odzdravlja, nešto se grozno moralo dogoditi. Poguram sestru i sjednem do nje na fotelju. Ne buni se kao obično, pušta me iako je i njoj sigurno, kao i meni, tijesno i žuljavo.

- Što se događa? - pitam.

- Ššššš - stišava me tata živčano.

- Gledaj - šapne mi sestra - vidi ove divljake.

Ekranom šetaju naoružani muškarci, to nisu vojnici, u običnoj su, civilnoj odjeći. Njihova su lica neobrijana, gruba, puške na ramenima nabijene i spremne za lov, lov na ljude. Preko ceste položena su ogromna debla i komadi stijena, reporter spominje Knin, ratno stanje, Milana Martića, pripravnost, oružani sukob. Lica mojih ukućana sve su bljeđa, otac ustaje, vadi cigarete iz džepa i dodaje mami jednu. Škljocanje upaljača poklapa se sa zvukom odjavne špice na ekranu.

- Daj i meni jednu - govori djed i pruža svoju klimavu, staračku ruku.

- Znaš da ne smiješ, moraš paziti, tvoja pluća - nabraja baka već po navici, u glasu joj čujem umor i prepuštenost porazu.

- Pusti ga – otac pripaljuje djedu cigaretu, nema što drugo reći.
- Pusti me – djed uvlači dim i zakašlje se plitko – mislim da nas čekaju puno ubojitije stvari od ove cigarete.
- Aje, ne dramite, sve će biti ok, naši će to riješiti – ustaje sestra, potapša djeda po ramenu i odlazi. Utonem u fotelju, sad je cijela moja, na njoj je ostao samo sestrin miris, čist je i nekako nevin, podsjeća na dječji puder.

* * *

Lubenica se uvijek dugo čeka. Od onog trenutka kad je s kamiona ulicom orilo „*lubeniceee, lubeniceee*“ pa do ljepljivog curenja među prstima i slatkog osvježanja u ustima mora proći nekoliko sati, lubenica se mora dobro ohladiti. Stavljam je u amper, kačim na kuku i kolutom spuštam duboko u bunar. Prije to nisam smjela sama, nisam smjela ni blizu otvorenom bunaru, u njemu je stanovala nepregledna dubina i mrak, iz njega je vrebala smrt.

Sestra me znala plašiti pričom o ruci koja izranja iz bunara, hvata znatiželjnu djecu i povlači ih u dubinu, u vođeno podzemlje iz kojega nema puta van. Negdje usred njenih rečenica osjetila bih hladne, vlažne prste na svom vratu, gutala sam tamu, gušila se. Sada znam da nema takve ruke, nagnem se i gledam svoj lelujavi odraz na površini, u to zrcalo uranjam amper, ne bez jeze, ali ipak uranjam. Strah ne živi u bunaru, pobjegao je van.

Kasnije sjedim na ogradi ispred kuće s kriškom u ruci, čekam Manuelu i Mihaela da završe s večerama i dođu. Sparina još nije popustila iako se u knjižarama pojavljuju udžbenici za novu školsku godinu. Još je ljepljivo i teško, ljeto se gasi u znoju i prekinutom dahu. Sok lubenice na rukama pomiješan je s prljavštinom dana, pljućkam koštice, male crne bombice padaju u prašinu pored ceste.

Vriska dječjih glasova postaje sve glasnija. Okrećem se u pravcu iz kojeg buka dolazi, Nataša trči ulicom, uplakana je, iza nje Dario i dvojica njegovih sljedbenika. Nataša me ne primjećuje, sva se pretvorila u dugačke noge koje grabe asfaltom kao na utrci, kosa joj je ulijepljena na sljepoočnicama, lice vlažno i prestravljeno.

- Prestanite! – viče kroz suze.
- Smrdljiva Srpkinja, smrdljiva Srpkinja! – skandiraju dječaci za njom.

Zastaju nasred moje ulice zadihani, tko zna koliko ta potjera traje, Nataša je brža, ne mogu je dalje pratiti. Presavijaju se u struku, što od umora, što od smijeha, glasnog smijeha, uživaju u tome što su upravo napravili. Spaze me tek kad se malo umire. Dario me pogleda i namigne mi. Uzvratim mu osmijehom, a lubenica u mojim ustima odjednom mijenja okus, postaje odvratna, pokušavam je progutati, ne ide, kao da se pretvorila u ogromnu gulu. Ne znam zašto, ali pomislim na kokošja tijela što trzaju i trče bez glava i na njihovo perje. Puna su mi usta kokošnjeg perja.

JA SAM TIJELO

Ovo je sad moje tijelo. Ne prepoznajem ga. Natečena sam masa bolnih oblika. Ja nisam više ja. Ja sam roditelj. Otjelovljena plodnost. Nemam više ime. Izgubilo se u ovom tijestu koje mi je trbuh, utopilo se u ovim grudima za koje ne postoji dovoljno velik grudnjak.

Ja sam tijelo. Ono kojem su rekli da legne dok je umorna žena mesarskog naličja navlačila gumene rukavice. Ono koje je britvicom iskasapila grebući suho po dlakama i ono u koje je ušpricala vodu klistira. Ono koje je iz sebe u eksplozijama izbacivalo sadržaj crijeva iza vrata koja se nisu mogla zatvoriti do kraja. Ono koje je ležalo satima u nesnosnim bolovima, priključeno na CTG i na drip, paravanom odijeljeno od drugih žena u sličnim uzdisajima i vriskovima. Ono koje je ležalo samo, sa satom na zidu ispred sebe, satom na kojem su se minute jedva primjetno pomicale.

Koliko je žena rodilo dok me drip ritmično probadao? Jedna? Dvije? Tri? Nisam sigurna. Znam samo redoslijed kojim je nadolazilo ono što je i moje tijelo čekalo: vrisak – vrisak, sestro – sestro pa trčanje, galama, zveckanje metalnog pribora, plitko disanje, vrisak, dječji plač.

Ja sam tijelo. Ono kojem se pristupalo u gumenoj krvavoj pregači, s navlakom preko usta. Ono koje je zurilo u bijele pločice bijele rađaonice, bijelo iznutra, sa živim bićem u ogromnom trbuhu, bićem čije sam ruke i stopala mogla nazrijeti kroz vlastitu kožu. Ja sam tijelo u koje su bez puno riječi dolazili gurati svoje prste, babice, ginekolozi, stažisti. Ono koje je probodeno kukom nalik na iglu za pletenje, ono koje je prorezano škaricama i ono na koje se naskakalo, silom istjerujući život van.

Možda je s tim posljednjim stiskom, s bebom, istiskan i posljednji ostatak mene.

Moje tijelo je veliko i moje tijelo je samo tijelo. U njemu nema mene. Svedena sam na obličje beskrvno bijele kože, svedena sam na avetinjski sive podočnjake ispod suznih očiju, svedena sam na masne rezance slijepljene kose koju ne stignem oprati, na ljepljivu krv, na otvorenu ranu onoga što je nekad bilo moje ženstvo. Svedena sam na masni premaz pregrijane bolničke sobe, na znoj, na nervozu.

Svedena sam na jednu od roditelja koje svakog jutra poslušno leže u svojim bolničkim krevetima, između uredno pospremanog noćnog ormarića i prozirnog krevetića za

novorođenče. Svedena sam na gornji dio pidžame (one koja se lako otkopčava, da dojke u svakom trenutku mogu van) i vateni uložak umjesto gaćica, onaj koji će dežurni ginekolog u viziti pincetom maknuti. Svedena sam na zavirivanja, pregledavanja, pritiskanja. Svedena sam na broj s gumene narukvice oko svoga zapešća.

Na broj, isti broj koji nosiš i ti. Umotana si u bijelu pelenu i položena u krevetić pored mog kreveta. Tijelo pored tijela. Broj uz broj.

Ti si željeno dijete, ali te željela neka druga žena, ona koja više nisam ja. Ovo tijelo ne zna što bi s tobom. Malena si čvrsta forma koja ne vidi ništa oko sebe.

Životinjica koju treba hraniti pa uspavljivati pa hraniti... Lice ti je crveno, upeto u plač koji ne prestaje. Umorna sam. Stavljam te na grudi, kao slijepi zamorac ustima pohlepno tražiš bradavicu. Ti ne znaš sisati, ja te ne znam dojiti. Svaki pokušaj da od ovog tijela nastane majka završava porazom i poniženjem. Zovem primalju da te nahrani. Ljuta je. Čujem to u tonu kojim mi se obraća. Prekinula sam je u nekom važnijem poslu.

- Hajde, mama, morate pokušati - govori mi dok namješta tvoja usta na moju bradavicu i pritišće bolnu, natečenu dojku.

Veća je od tvoje glave. Ta beskorisna izraslina, puna mlijeka koje te neće nahraniti. Primalja ne odustaje. Njeni su pokreti odlučni. Po načinu na koji ti pritišće tjeme znam da jedva čeka otići. I ja jedva čekam da njene klompe otklepetaju niz hodnik, natrag u sestrinsku sobu, tamo gdje miriše kava i gdje se vode razgovori izvan linije sisanje-pelena. Njeni su pokreti zrcalo u kojem vidim svoju beskorisnost. Njen je nervozan ton mjerilo moje nesposobnosti. Nisam je trebala zvati. Moje tijelo te ne želi nahraniti. Mlijeko u njemu je prokislo. Pokvarila ga je praznina. U njemu nema majke, ja sam samo tijelo.

NE ZABORAVI SE /minijature o demenciji/

SVE ŠTO JE OD TEBE ODUSTALO

Prvo su odustali aparati, mobitel je nazivao krive brojeve, poruke su prazne putovale, računalo je postalo stran predmet nepoznatih funkcija, a televizor se šalio s tobom mijenjajući programe bez reda, paleći se i gaseći izvan tvoje volje.

Zatim je tvoj grad odustao od tebe, ulice su postale zamršeni labirinti koji te plaše, potplate tvojih cipela zaboravljale su svoje pute. Staze su odustale od tebe, nisu te htjele vratiti kući.

Predmeti su izgubili svoje riječi i riječi su izgubile svoje predmete. Jezik je odustao od tebe, rasuo se poput kristalića šećera iz prevrnutе pikse, nepovratno, neuhvatljivo, neupotrebljivo.

Pokidale su se provodne niti unutar priča, uspomene se otele narativu, miješale, uskakale u dan nenajavljeno i isto tako iz njega bježale. Uspomene su odustale od tebe.

Zatim su od tebe odustali ljudi. S njim su otpala imena kao komadići žbuke s oronulih fasada. Njihova su se lica preklapala i izobličavala i mutila u tvojoj svijesti, u toj su kaši i oni bliski postali stranci. Od tebe su odustali ljudi, sklonili su se od tog neprepoznavanja, od praznine stakla tvog pogleda. Ostala si sama usred svijeta u kojem ti ništa nije pripadalo.

Tvoje je tijelo odustalo od tebe, nije ti javljalo da mu je hladno, nije ti javljalo da je gladno, skvrčilo se na pod kuće koja je odustala od tebe, strano tijelo u stranom prostoru. U nerazumijevanju, zgurena masa kostiju i mesa.

U tebi nema tebe. Odustala si.

TRAGOVI OTMJENOSTI

Umjesto posuđa, oprala si fotografije. Vadim ih iz sudopera, mokre su. Preko tvojih uspomena razmazan je premaz neprepoznavanja. Tko zna, možda si ga snažnim mlazom vode iz slavine na trenutak i sprala. Možda su pred tobom oživjele slike iz vremena kad nisi bila zaključana u ovo tijelo koje više ne prepoznaje svoju vlasnicu. Jesi li se prepoznala?

Odljepljujem fotografiju po fotografiju iz vlažne i hladne mase u kojoj su slijepljene.

Pojavljuje se prizor žene. To si ti, to si nekad bila ti.

Otvorenje izložbe nekog lokalnog likovnog entuzijasta, uhvaćena si ispred osrednjih radova i u masi osrednjih uzvanika. Iskačeš svojom pojavom od tih tužno praznih motiva vode i šume i od tih sivih pojava, loših frizura i konfekcijske odjeće. Ruž na tvojim usnama diskretan je kao i šminka, lice ti je porculanski glatko i uokvireno krznanim ovratnikom svijetlog kaputa. Nisi mlada, u kasnim si pedesetim godinama, ali ih nosiš otmjeno, cijela tvoja pojava odiše odmjerenošću. Pored tebe ostali blijede. Njihovi provincijski pokušaji dotjerivanja postićeni su prirodnošću tvoje elegancije. Nisi razmetljiva, to je ono što vas razlikuje.

Nije puno prošlo od te fotografije, možda pet-šest godina. Žena koja je na njoj više nisi ti. Materijali u koje si se nekad umatala, žoržet suknje, tvoji kostimi od tvida, kašmir, šarene marame i krznene šalovi, šubara, bezbrojni nizovi najlonki, svilene pidžame, sve to trune u ormaru.

Oblačim te u stare razvučene trenirke i sportske čarape jer mi je tako lakše, tijelo ti se nekad strašno ukoči, pomislim da je dobro što te uopće uspijevam obući. Kosu više ne bojiš, cijela je sijeda i uglavnom uležana.

Ipak, iz tebe pokatkad bljesnu tragovi one otmjene gospođe koja si bila. Pojave se u ružu koji si nanijela na usne, narančastom, vedrom. Kad te nagovorim da se nasmiješ, vidjet ću da ispod njega nemaš zube.

Pojave se u svjetlucavom sjaju biserne ogrlice i zlatnini, umjesto u škrinjicu s nakitom, poslagala si ih u wc školjku.

Pojave se u otmjenoj bijeloj štikli s visokom tankom potpeticom. U nju si se noćas pomokрила. U štiklu. Otmjenu.

SVE JE OD ZIDOVA

Prozor je visoko postavljen, djeluje kao višak, sve je od zidova, debelih i čvrstih, ovdje se ne gleda u svijet, ovdje se od njega zaklanja. Svjetlost pada koso, čestice prašine nalik sitnim pahuljama snijega liježu na krevet dementne starice.

- Ja sam rođena u Rijeci i umrla sam u Rijeci - jednolično mumljaju njena upala bezuba usta.

Njene su oči potpuno ispražnjene, kad se suočim s njima, znam da je rekla istinu, ona jeste mrtva, ali eto, još diše. Kroz te zjenice svijet ne ulazi, one su bespotrebne kao i prozori u ovoj ustanovi. Slijepim se ljudima napune oči kad sanjaju, u snovima vide. Što sanjaju dementni? Jesu li i u snovima zaboravili da su živi?

* * *

Tvoj je krevet onaj pored starice koja je umrla, a još diše. Vezana si. Na prsima ti leži prsluk-uteg, gledam u njega jer ne mogu pogledati tvoje lice, taj grč, grimasu koja mi ujeda bjeloočnice. Ličiš na sebe, ali to nisi ti, maska si, gipsani odljev osobe koja je nekad postojala.

Zaklanjam plahtom tvoju golotinju, plahtom prekrivam svoj stid, tvoju pelenu i mršave, staračke noge. Ne pomičeš se, ne osjetiš da sam tu. Stajat ću kratko pored tvoga kreveta, udisati isparavanje dezinfekcijskog sredstva i sve vonjeve koji ispod njega vire, inkontinenciju mjehura, crijeva, inkontinenciju tuge.

Sve je od zidova i prozori su višak. Stajat ću kratko, tek da vidim kako su ti oči sklopljene. Valjda sanjaš, jesi li u snovima živa?

TRI U NOĆI

Tri su sata u noći. Znam jer pogledavam kazaljke na budilici otkako sam legla. Jastuk je neudoban, kako god ga naredim, žulja, smeta. Bacam ga pod noge, spuštam glavu na plahtu, ne valja, vrat mi se izvija u bolan luk. Kazaljke na budilici neumorno kuckaju, čekam kad će mi pokazati kako je zora blizu i da je dozvoljeno napustiti ovu agoniju prevrtanja i okretanja, i škriputanja starih opruga u madracu, i zraka koji suši jezik.

Susjedov vučjak zalaje, njegovo glasanje poput domina razbuđuje pse u kućama u nizu. Orkestralni lavež sve je glasniji, uvlači mi se u lubanju i po njoj ruje, buka zavijanja i režanja i lajanja postaje neizdrživa, grize mi kosti, cucla njihovu srž.

Možda si upravo sad pošla za onom davno utopljenom djevojčicom što ti pred spavanje sjedne na krevet i šapuće o školjkama u koje su se sakrile sve tvoje izgubljene riječi i o mulju riječnog korita, u njemu su skupljena sva tvoja zagubljena sjećanja. Možda si spuznula iz

svoje spavačice, tvoja se kosa bijeli na mjesecini, a staračka koža pergamena je s borama umjesto zapisa. Možda te djevojčica primila za prozirnu ruku i povukla. Ako se osvrneš, psi će ti lavežom reći:

- Nemoj poći!

Tri su sata u noći, uskoro će zora.

SOKUSHINBUTSU

Budistički redovnici u drevnom su Japanu provodili samomumifikaciju tijela kako bi postali sveti. Nakon godina izgladnjivanja, dali bi se zatvoriti u skučenu grobnicu, zbijeni u mrak i među zidove, s bambusovom cjevčicom u ustima i malenim zvoncem kojim bi signalizirali da kroz cjevčicu još prolazi zrak, jedino od živoga svijeta u samoodabranoj smrti.

Odmeditirali bi svoje posljednje dane sjedeći u položaju lotusa, a kad je zvonce prestalo zvoniti, svijet gore izvlačio je bambusovu cjevčicu i pečatio grobnicu. Nakon tisuću dana tijelo se vadilo, ako nije pokazivalo znakove raspadanja, bilo je pogodno za obožavanje.

Novonastalom svecu odstranjivane su oči, nisu mu više bile potrebne jer nije gledao u svijet, tako oslijepljen zavirivao je u duše dišućih.

Mrtvi u svijetu živih. Ispljunuti iz grobnice van. Svetost im je osiguravala ta vezanost za zemlju u kojoj se nisu raspali i s kojom se nisu stopili.

* * *

Gledam kako se savijaš prema tlu. Tvoja leđa postaju luk koji se ne uspravlja, privlači te samo ono što je dolje.

Gledam kako se savijaš, tvoje su oči prestale biti zrcala svijeta, one vide samo zemlju i žude za njezinom sipkom tamom.

Tvoje tijelo je grobnica, a komadići izmeta koje umataš u maramice i ostavljaš posvuda, zvonca su, signali da te negdje još ima. Zemlja te ne prima.

Kad se dobro zagledam u tvoje oči prazne od svijeta, vidim svoju dušu.

LUBANJA IZ KOMPLETA LJUDSKO TIJELO

Nismo skupili puno dijelova plastičnog ljudskog kostura iz kompleta koji se u nastavcima prodaje na kioscima, samo lubanju i dva oka, dvije ping-pong loptice sa smeđim šarenicama. Uglavljene u duplje, okrugle, bez kapaka, izgledaju iznenađeno. Moje je dijete brzo izgubilo interes za sastavljanje, lubanja je previše realistična, ne izgleda kao dječja igračka, prije kao dio pravog kostura.

Ti sjediš na tepihu, tamo sam te posjela misleći da je to najsigurnije mjesto, s kauča ili stolca sigurno bi pala, ovako na podu, okružena jastucima, ne možeš se ozlijediti. Izlazim na samo par minuta, kada se vratim, zateći ću te s lubanjom u rukama. Nije mi jasno kako se tu našla. Ti si i dalje na podu, pruženih nogu i savijenih leđa, u položaju u kojem sam te i ostavila. Čini mi se da ti na licu titra naznaka blagog osmijeha, sigurno mi se samo čini, tvoje je lice mjesecima već glineni odljev, prazno od osjećaja i raspoloženja.

Držiš lubanju u rasklopljenim dlanovima, savijaš se nad njom kao u nekom molitvenom zazivu. Bijele vlasi padaju ti na lice, sklanjam ih iza uha, ali i dalje ne mogu razaznati što mumljaš. Zvuči kao tepanje, nježno, šaputavo.

Tepaš li to svojoj smrti, ti dragi, dementni Hamlete?

KUTIJA CIPELA VELIČINE 37

Ispod tvoga kreveta kutija je nekadašnjih cipela damskog broja 37. U njoj su pisma i nekoliko fotografija sakrivenih od obiteljskih albuma. U njoj je skladište tvojih nekadašnjih života.

Otvaram crveni poklopac pa ga ponovno vraćam. I dalje je neprilično prebirati po tvojoj intimi, iako ti intime zapravo više i nemaš. Ta je riječ iščezla s prvim smeđim tragom na pozadini tvojih hlača, zagubila se među paketima pelena za odrasle i vlažnim maramicama čiji me miris proganja mučninom. Otvaram crveni poklopac, ipak ga otvaram, raskopavam i to malo što je od negdašnje tebe ostalo.

Sve si čuvala, svako pismo uredno slagala po vremenu stizanja, svaku primljenu fotografiju vraćala u omotnicu. Tvoja mala ljubavna kutija, muzej života koje si mogla odabrati, a nisi.

Moji su prsti provalnici, nezgrapni i nepristojni, ne pripadaju ovoj kronologiji, razbucat će je svojom prisutnošću. Ipak, ne mogu se suzdržati, gutam davne rečenice, nježna, stidljiva obožavanja i vatrene molbe. Koliko je samo truda uloženo da se dopre do tebe, da te se barem riječima dotakne, gane. Koliko se mladića grčilo pod slabim svjetlom studentskih soba, molilo te – dođi. Zadnji novac ostavljen u fotografskoj radnji, najbolja košulja i pred ogledalom uvježban izraz lica, maleni portret koji putuje tebi.

Crvenim poklopcem zatvaram meandre tvojih prošlih života. Čije su to sad uspomene?

SNIJEG

Padao je gusti snijeg te posljednje zime kada je tvoje tijelo bilo živo. Ti više nisi znala što je snijeg, taj je pojam iščeznuo iz tvoje svijesti kao i toliki drugi, važni i banalni pojmovi. Iščeznuo je kruh, krevet, zrak, sat, nestalo je nebo i trava, dvorište, dijete.

Ti više nisi znala tko sam ja. Gledala si kroz mene kao da moje tijelo nije sagrađeno od kože, mišića, kostiju, od iste propadljivosti, od tvoje propadljivosti. Iščeznula sam. Za tebe nisam bila više od glasa, od nepoznatog glasa koji izgovara nepoznate riječi.

* * *

Uska staza prokopana kroz snijeg dvorišta do tvoje kuće, bijele plohe zatvaraju prizor. Prohladno je i čisto, netaknuto bivanjem. Ovuda nisu prošli koraci, čisto je i od mačaka i od ljudi. Ne čuje se više zvuk lopatanja snijega, ne čuje se ništa. Tišina zatvara prostor, stišće nas u tih par zatrpanih kvadrata. Bijelo je i bliješti. Nebo odražava svjetlinu. Stišćem oči da ne poludim.

Vodim te kroz onu usku stazu, tvoja je ruka i u debeloj jakni tanka. Stišćem ti mršavu nadlakticu, stišćem je jako pazeći da se ne posklizneš. Možda se tako uvjeravam da si još uvijek tu, da ipak postojiš. Hodamo. Kosa ti je sijeda, koža blijeda, stapaš se s bjelinom snijega.

Da tvoja kost nije u čvrstom stisku mojih kostiju, pomislila bih kako je ovo trenutak u kojem iščezavaš.

O NEMOĆI

Ruke tvoje negovateljice krupne su, nema profinjenosti u tim širokim šakama i kratkim, gotovo do krvi podrezanim noktima. Ona navlači bijele, gumene rukavice kad te treba dotaknuti, one jednokratne, da poslije brzo, uz trzaj, sa sebe svuče tvoju starost, po koži prosuto umiranje.

Posao u odlagalištu za potrošene ljude ne zahtijeva dotjerivanje. Tvoja negovateljica miriše na sapun i koža joj se bijeli isprano, ona se svakoga dana sustavno i predano riba, na završetku smjene sa sebe sapire nemoć starosti.

Gledam kako te hrani, žličicu po žličicu prinosi tvojim ustima koja više ne znaju žvakati, bora u kutu usne kanalić je kojim curi suvišna hrana. Briše je s osmijehom, istreniranim osmijehom prevučenim preko užasa.

Tvoja je negovateljica profesionalna, ona zna kako te oprati, vješto prevrće tvoje udove tijekom razodijevanja, ona zna kako u tebe umetnuti lijekove, hranu, vodu.

S posla nosi iskidane sličice koje joj pred oči iskaču naglo. Mjesečarski hod djece kada ih ujutro, još nerazbuđene, prati do vrtića, podsjeti na hod starice, one koja je zaboravila što je tlo. Crvene i sluzave dekubitalne rane na dasci su za rezanje dok kuha. Kuhinja je uska, zidovi je stežu do mučnine. Režući meso, ona zna da ne može pobjeći.

Suha usta starca s razjapljenom vilicom vire iz usta njenog muža izvaljenog poleduške tijekom popodnevnog sna, poslije joj dugo treba da u njemu ponovno ugleda mladog čovjeka.

Nemoć se ipak ne može isprati.

O SOBI S TAVANSKIM PROZOROM

Smrt se rasula zrakom, usitnjena lebdi iznad tvoje glave, čeka da je udahneš, česticu po česticu po česticu. Smrt se polako taloži u alveolama, sliježe na stijenke kapilara, ona se useljava. Tvoje se tijelo danima gasi.

Postoji krevet i postoji nešto nalik tebi, nešto što na krevetu leži, ištekano iz svijeta i bezglasno. Prsa se mehanizirano podižu i spuštaju, cvili zrak koji tvoja pluća i dalje grabe.

Na krevetu pored dementna starica mrvl „Očenaš“, u isti se mah i moli i psuje.

- Koji jesi na nebesima... pička materina... sveti se ime tvoje... - odlama i u zrak baca svoju profanu i svetu litaniju, štit od lakih čestica smrti.

Tvoje umiranje traje danima, u sobi s tavanskim prozorom kroz koji se vidi maleni komad neba i ništa više. U tu sobu si odložena.

Prolazim kroz dane, odlazim na posao, s poznanicima komentiram vremenske prilike. Predvečer pratim dijete na probu, sjedim i promatram. Parket u prostoriji za vježbanje strašno je loš, topot nogu izbacuje ga, ritmično se podiže i spušta. Djeca plešu bez glazbe, njihove noge udarcima proizvode omamljujuću buku. U kolu su, vrte se u krug, pravilni udarci o parket postaju sve glasniji, zaglušujući su. Vrte se u krug, opet i opet, zažmirim da se sakrijem od tog beskrajnog ponavljanja. Sve se zamuti i utihne. Umjesto topota nogu, začujem kako cvili zrak.

U sobi s tavanskim prozorom i dalje cvili zrak.

O NJEŽNOSTI PRAŠINE

Predmeti u tvojoj kući ne znaju da se nećeš vratiti. Ostavljeni su nemarno, kao da si samo na tren izašla do dućana ili do susjede. Cipele pored ulaznih vrata, neke poslagane, neke izvrnute, kakve već ostanu nakon što ih se u brzini izuje. Naočale na stolu, deka zgurana na rub kauča i jastuk s otiskom glave, predmeti ne znaju da su napušteni.

Potrošila si se prije njih, ovo su zadnji sati tvog postojanja. Nepopijen sok iza zatvorenih vrata hladnjaka, nenačeti keksi u ostavi, banalni svjedoci tvoga iščeznuća.

Meka je tkanina kućnog ogrtača koji nećeš stići iznositi, u kupaonici mirišu tvoji parfemi, napola prazne bočice, obećavale su toliko toga kad si ih kupovala, u njima je mirisala svečanost, bljesak nasmijanih usta, slutnja budnih noći i budućih uspomena.

Otvaram poklopce tvojih ruževa, crveni su, tako neprikladno živi. Predmeti ne znaju da su ovo zadnji sati tvoga disanja. Po njima pada kuckanje sata, ono ravnomjerno kretanje kazaljki, ona ravnodušnost vremena koje jednako teče, živjela ti ili ne.

Prašina je ta koja zbija, u njoj je talog tvoje odsutnosti. Bojim se da bih, brišući je, obrisala

i tebe, tragove tvoje tjelesnosti razmazane po svemu što si doticala i što je tvoje.

Nježna je prašina, ona svojom krhkošću omata i čuva. Kad zakoračim u tvoju kuću, čini mi se kako je samo prašina ta koja zna da se nećeš vratiti.

SVE JE ŽIVO

Ništa ne miruje, diže se prašina s prtene staze kojom ćemo kasnije proći, kose lete, vjetar ih nosi u lica, u oči. Kroz zastor od vlasi bljeska slika svećenika. Svjetovno je živ, široka tijela i osunčane kože, ni on ne miruje, rukama hvata ljubičastu stolu, spašava je od pomahnitalog vjetra. Riječi mu poskakuju u ritmu neposlušnog ruha, žive su, njihova intonacija odvaja se od sadržaja.

Stojimo ispred mrtvačnice, ispred drvene kutije u koju si zaključana. Cestom uz groblje zvižde automobili. Ptice iznad silovito lepeću krilima, još malo i dobit će bitku sa zračnim strujama.

Tvoj je lijes na tankim kolicima, vjetar ga uporno zatreskuje. Pomislim kako te želi probuditi, sigurno te želi probuditi, da. Sve je živo, pa kako ne bi bila i ti.

Tena Lončarević

Rođena 1978. u Vinkovcima. Profesorica je hrvatskoga jezika i književnosti. Bila je jedna od urednica međunarodnog portala za umjetnost, kulturu i društvena pitanja Libartes. Članica je Hrvatskog društva pisaca. Živi i radi u Županji.

Autorica je kratkih priča koje su imale dobar odjek na regionalnoj sceni. Objavljivane su u različitim tiskanim (Fantom slobode, Riječi, Bona, Književna riječ, The Split Mind, Večernji list, Best Book magazina Express, Beogradski književni časopis) te elektroničkim medijima (Strane, Astronaut, Nomad, Nemo, Libartes), a pojedine priče izvedene su u emisiji *Riječi i riječi* Hrvatskoga radija. Priče su bile u užem izboru različitih književnih natječaja; Lapis Histriae 2018., natječaj za kratku priču Marija Jurić Zagorka 2022. i 2024. te Biber 2023. i 2024. godine. Nagrađena je na natječaju za kratku priču Marija Jurić Zagorka 2025. godine (2. mjesto), a Ogranak Matice hrvatske u Vinkovcima primio je 2021. godine Srebrnu povelju Matice hrvatske za njezinu zbirku *Nijemi monolozi*. Priče su joj prevedene na engleski, albanski i makedonski jezik.

Objavila: *Nijemi monolozi* (priče, 2020), *Kuću treba srušiti* (priče, 2024).

Biblioteka Mali rakun

knjiga 100

Tena Lončarević

NIJEMI MONOLOZI

drugo izdanje

© 2026 Tena Lončarević

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2026

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Krešimir Pintarić

Glavni urednik

Krešimir Pintarić

Urednica

Mateja Jurčević

Fotografija

slightly_different / Pixabay.com

Objavljeno

23. kolovoza 2026.

ISBN 978-953-374-475-9 (HTML)

ISBN 978-953-374-476-6 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-374-477-3 (PDF)

Prvo izdanje

Ogranak Matice hrvatske, Vinkovci, 2020.

Knjiga je objavljena uz financijsku podršku Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba. Mišljenja izražena u ovoj knjizi odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta ustanova koje pružaju financijsku podršku.